

Cankarjev glasnik

Mesečnik za leposlovje in pouk

Izdaja

CANKARJEVA USTANOVA

Uredništvo in upravnništvo — 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio

Urednik: *Etbín Kristan*

Upravnik: *Louis Zorko*

Naročnina za Zedinjene države: Na leto \$3.00, pol leta \$1.50, za 3 mesece \$1.00, posamezen zvezek 30 centov. Za inozemstvo \$4.00 na leto

ODBORNIKI CANKARJEVE USTANOVE

Louis Kaferle, predsednik; Vatro J. Grill, podpredsednik; Louis Zorko, tajnik; Joseph Frančeškin, blagajnik; Joseph Jauch, zapisnikar.

Nadzorniki: Ludvik Medvešek, John Krebel, Jennie Dagarin.

Prosvetni odbor: Ivan Jontez, Milan Medvešek, Frank Česen.

Gospodarski odbor: Vincent Salmich, John Tavčar, Felix Strumbel, Leo Poljšak, Mary Somrak, Pavla Klinc, Anton Jankovich.

CANKARJEV GLASNIK (CANKAR'S HERALD) is published monthly
by the Cankar Foundation, 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio

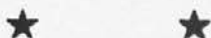
Entered as Second Class Matter August 31, 1937, at Cleveland, Ohio,
under the Act of March 3, 1879

Subscription rates: Domestic — One year \$3.00. Half year \$1.50

3 months \$1.00. Foreign \$4.00. Single copy 30 cents

Editor: *Etbín Kristan*

Manager: *Louis Zorko*

Usebina

NOVEMBRske VOLITVE	85
IVAN JONTEZ: ZDRAVICA IZ RELIFNIH DNI (pesem).....	90
ANTON ŠULAR: VARLJIV ZAKLJUČEK	90
E. K.: VEČER V OPERI (konec)	93
ANGELO CERKVENIK: ŽRTEV (drama; konec)	97
IVAN JONTEZ: SLOVENSKE USTANOVE V CLEVELANDU	101
E. K.: JULKINA ZMOTA (nadaljevanje)	104
NOV VITAMIN	107
Z LAŽMI SE — VČASIH — ZMAGUJE	109
E. K.: DREJČETOVA POT (nadaljevanje)	111

CG

Delavnost organizacij

Cleveland, Ohio. — V nedeljo, 8. septembra 1940 je priredila "Glasbena Matica" (prej samostojna "Zarja") prvi koncert z obširnimi programom v Nar. domu na St. Clair Ave. Navzoče je pozdravil g. Ivan Zorman, pevski vodja. Zbor je pod vodstvom zborovanje Antona Šublja otvoril koncert z "God Bless America"; nato so sledile "Lepa naša domovina," "Gozdič je že zelen," narodna, (Oskar Dev), "Venček narodnih pesmi" (Anton Grum), "Zapuščen" (Tomaž Kosat), "Gospodi pomiluj" (G. V. Lvovskij), "Med cveticami po logu," narodna, (M. Tomc), "Zabučale gore," moravska narodna, (Emil Adamič), Hubadovo "Ljubca povej, povej" in zbor pred cerkvijo iz opere "Cavalleria Rusticana" (P. Mascagni). Zenski kvartet in kvintet—Carolyn Budan, Vida Kmet, Anne Budan, Amelia Plut, Josephine Milavec-Levstik je zapel F. Kramarjevo "Najlepša je mladost," M. Bajukovo "Jaz pa vrtec bom kopala" in učinkoviti četverospjev iz opere "Evgenij Onjegin" (P. Čajkovski). Mešan sekstet—Carolyn Budan, Josephine Milavec-Levstik, Louis Belle, Frank Plut, Frank Bradach, John Lube—je zapel Hubadovo "Gor čez jezero" in glasoviti sekstet iz opere "Lucia di Lammermoor" (G. Donizetti). Sama je zapela Josephine Milavec-Levstik arijo iz opere "Pikova dama" (P. Čajkovskij) in Pavčičevo "Ženjica." Moški kvartet—Louis Belle, Frank Plut, John Nosan, John Lube—je podal Bajukovi narodni "Vinček, oj vinček moj" in "Jaz pa eno ljub'co imam" in prekmursko narodno "Teče mi vodica" (Oskar Dev.). Pri glasovirju je bila Vera Milavčeva, zborovodja Anton Šubelj.—Uspeh koncertov je bil velik.

Cleveland, Ohio. — Dramsko društvo "Anton Verovšek" je v nedeljo 13. oktobra otvorilo zimsko sezono in je podalo kmečko igro "Zakonske homatije" v treh dejanjih—spisal Anton Hamik, poslovenil Ivan Cesar—v Delavskem domu na Waterloo Rd. V igri so nastopali: Andy Božič, Ana Zajc, Tony Drenik, J. Steblaj, Manca

Bašel, Cilka Jaklitz, Peter Šter, Joe Godec, Tony Primc, Tony Zadell. Igrovodja Joe Godec. Ocena se je izrazila pohvalno o predstavi.

Euclid, Ohio. — V nedeljo, 27. oktobra je obhajalo dramsko društvo "Naša Zvezda" desetletnico svojega obstoja in ob ti priliki vprizorilo Molkovo socijalno dramo v treh dejanjih "Poročna noč" (Jus Primae Noctis) v Slov. društvenem domu na Recher Ave. V igri so nastopili: Louis Modic, Frances Kosten, Gusti Zupančič, Frank Žigman, Frank Levar, Frances Modic, Amalija Levar, John Korošec, Geo. Krančič, Jr., Frances Julailija in Frank Kosten. Režijo je vodil Frank Česen. Sodelovali so pevski zbor "Slovan," kvartet zbora "Adrija" in Vadnalov kvartet v pesmi in godbi. Uspeli so moralno in ako bi dobili igralci in društvo boljše oporo od posetnikov, se zbor lahko razvije v dober ljudski oder.

Cleveland, Ohio. — V nedeljo, 27. oktobra je pevski zbor "Sloga" vprizoril opereto "Chonita" v Narodnem domu na St. Clair Ave. Kot glavne pevske moči so nastopili: Danica Hrvatina, John Šustaršič, John Beniger, igralske vloge so imeli Pauline Jug, Anton Eppich, A. Drenik, Fanie Udovich, Joseph Hrvatina. Kot plesalke so nastopile: Dorothy Paliska, Rosemary Grzincich, Olga Janša, Regina Bernard, Leona Malnar in Sylvia Gliha. Orkester in petje je dirigiral zborovodja Jack Nagel, pianistinja Vera Milavec, režiser Walter Lazar.

Cleveland, Ohio. — V nedeljo, 26. maja so podale Progressivne Slovenke svojo prvo predstavo v Narodnem domu na St. Clair Ave. Vprizorjena je bila Finžgarjeva socijalna drama "Razvalina življenja" v treh dejanjih. V igri so nastopili: John Steblaj, Anna Grill, Gusti Zupančič, Louis Kaferle, Rudy Widmar, Anton Eppich in Mrs. Ilc. Režiser J. Steblaj. Drama in igranje je občinstvu zelo ugajalo.

PETI REDNI OBČNI ZBOR CANKARJEVE USTANOVE

se vrši

v nedeljo 5. januarja, 1941 ob 2:30 popoldne v Slovenskem Narodnem domu na St. Clair Ave., starem poslopju.

Na ta zbor so vabljeni vsi člani Cankarjeve ustanove, posamezniki in zastopniki organizacij, ki imajo članske certifikate. Društva naj pošljejo izpolnjena pooblastila in imena zastopnikov na naslov: Cankarjeva ustanova, 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio.

Cankarjeva ustanova in Cankarjev glasnik vršita važno kulturno delo med nami ameriški Slovenci. Potrebno je, da damo tej naši kulturni organizaciji večjega razmaha in dolžnost slehernega člana te kulturne organizacije in revije je, da se tega zaveda; **pomaga z nasveti in gleda za obstoj in za pojačanje organizacije!**

Od tega občnega zbora bo odvisen peti letnik Cankarjevega glasnika in druge aktivnosti

Cankarjeve ustanove. Zastopniki društev in člani posamezniki, UDELEŽITE SE ZBOROVANJA!

TISKOVNI FOND CANKARJEVEGA GLASNIKA

Prispevali od 3. oktobra 1940 do 12. nov., 1940:
Dr. št. 147 SNPJ, Cleveland, O.\$ 12.00
Dram. dr. Ivan Cankar, Cleveland, O. 12.00
E. K. 5.00
Jacob Kunstelj, Ely, Minn.50

Skupaj v tem izkazu\$ 29.50
Zadnji izkaz 225.19

Skupaj od 23. decembra 1939
do 12. novembra 1940\$254.69

Odbor Cankarjeve ustanove in Cankarjevega glasnika se zgoraj omenjenim iskreno zahvaljuje. Želeli bi, da bi dobili mnogo posnemovalcev.

CANKARJEV GLASNIK

MESEČNIK ZA LEPOSLOVJE IN POUK

IV.
LETNIK
1940-1941

♦
4.
številka

Novembrske volitve

Historijograf, ki bo proučeval naše burne dni, besna naspotja, ki jih porajajo, do dna segajoče izpremembe, ki jih prinašajo, njih tedaj bolj razumljive razloge in jasne posledice bo, če bo nepristransko zbiral to, kar so za nas le še dogodki, dasi veliki in pretresujoči in pisal zgodovino tega časa, moral naglasiti izreden pomen volitev, ki so se v Zedinjenih državah izvršile ob začetku tega meseca. Ta izrednost je očitna že danes, toda popolnoma razumeli jo bodo še le tisti, ki bodo študirali našo dobo v luči večnosti, brez strasti in predsodkov, ki so danes neizogibni in brez obzira na strankino pripadnost, ki je sedaj naravna. Kadar gledamo nazaj na to, kar je bilo in minilo, smo navadno bolj pravični in lažje vpoštevamo nujnost dogodkov kot dokler stojimo sredi bojev, v katerih smo tako prizadeti, da presojamo dogodke le s stališča svojih interesov, svojih načel in včasih le kakor papige, ponavljajoči, kar drugi govore na prikupljiv način.

Od vsega začetka je bilo jasno, da se bo volilni boj odločil med demokratsko in republikansko stranko, oziroma med kandidati, ki nosijo zastave teh strank. Vse druge stranke so dandanašnji preslabe, da bi mogle zmagati ali pa vsaj potisniti tehtnico na eno ali drugo stran. Kar so mogle storiti, je bilo le štetje svojih do volitev opravičenih pristašev in se iz svojega napredovanja ali nazadovanja kaj naučiti za bodočnost. Toda tudi tem volilcem, ki so vedoma oddajali svoje glasove za "izgubljeno stvar," ne more biti vse eno, kakšen rezultat prinese boj, v katerem so se napenjale vse sile in v katerem se je vsaj nekaterim zdelo vsako orožje dovoljeno — zaradi namena. Nazor, da "je vse eno, kdo bo izvoljen, če ne zmaga moj kandidat," izhaja iz kratkovidnosti, ki je vedno bila sovražnica vsakega uspeha. Od nobenega kandidata, ki ne stoji na stališču svojih načel, ne morem pričakovati tega, kar smem zahtevati od svojega; iz tega pa vendar ne izvira, da so vsa druga stališča, vsa

druga načela, vsi drugi cilji, vse druge taktike enake in da se mi za vse skupaj ni treba brigati. Včasih je res tako, da pozabijo vsi nasprotniki na svoja nasprotja in si podajo roke za preprečene skupne nevarnosti. Pri letošnjih volitvah tega ob vsej konfuziji, ki je vladala v vrstah glavnih dveh — in tudi nekaterih manjših strank — ni bilo in zelo važna nasprotja so bila tako očitvidna, da jih le politični slepci, katerih je seveda povsod na pretek niso opazili.

Ponovna izvolitev F. D. Roosevelta in resnično velika večina, ki mu je oddala svoje glasove je pomembna predvsem zaradi teh nasprotij.

Res je, da zastopata oba kandidata, ki sta mogla več ali manj upati na izvolitev, ohranitev kapitalističnega sistema. Nihče ni mogel pričakovati kaj drugega. Toda tudi v tem družabnem okvirju je mogoče napredovanje in nazadovanje in od otvoritve volilnega boja je bilo jasno, da en kandidat pospešuje napredek, drugi pa se je vdinjal reakciji. Tako zvani New Deal sicer ne uresničuje nobenih idealov in pravična kritika ima dovolj prilike, da se bavi z njim. Nikakor se pa ne more utajiti, da je v socialnem oziru povzročil izpremembe, o katerih pred porazom gospoda Hooverja tudi optimisti niso gojili nobenih nad. Socialne reforme, ki so se v zadnjih letih izvršile, niso izpremenile družabnega temelja, vendar pa izpolnjujejo dober del tega, kar je zavedno delavstvo že davno zahtevalo, a česar si samo s svojo močjo ni moglo priboriti. Če ne bi velike množice delavstva cenile teh začetkov, v katerih vidijo obljubo nadaljevanja, ne bi bil F. D. R. dobil tiste večine, ki se mora smatrati za odobritev njegovih socialnih idej. In če slišimo, da je tudi Willkie dajal delavstvu zagotovila v tem oziru, se prvič ne more pozabiti, da je odkril svoje srce za delavstvo dokaj pozno in da je med njegovimi in Rooseveltovimi socialnimi nazori razlika kakor med preteklostjo in bodočnostjo. Glavni pokrovitelji njegove kandidature so to dobro vedeli in dejstva, da so vsi magnati velike industrije in visoke finance podpirali to kandidaturo z vsemi močmi, pove jasno, da so od Willkiejeve zmage pričakovali izpolnitev svojih zahtev, o katerih kvaliteti po osmih letih reakcionarne opozicije proti vsaki socialni reformi ne more biti nobenega dvoma.

Seveda ni — in to se prečesto pozabi — ameriški predsednik nikakršen absoluten vladar in ne more izvršiti nič resnično važnega proti volji kongresa in vrhu tega še vrhovno sodišče lahko prekriža marsikateri račun zakonodaje in uprave. Dasi je v zadnjih dveh kongresih demokratska stranka imela odločujočo večino, vendar predsednik ni užival tiste podpore, ki bi jo bil

CG

z ozirom na to dejstvo lahko pričakoval. Marsikatero reformo, katero je priporočal, je preprečila zveza nazadnjaškega demokratičnega krila z republikanskimi reakcionarji in izvrševanje tistih reform, ki so bile sprejete, je naletelo na vsakovrstne zapreke, postavljene največ od tistih, ki še vedno verjamejo, da je denarna sila največja pravica.

Če pa predsednik nima diktatorske moči, vendar ne sledi iz tega, da je vse eno, kdo sedi v Beli hiši. Tudi Lincoln je bil konstitucionalen predsednik, a vsa zgodovina Zedinjenih držav bi se bila lahko vse drugače zasukala, če bi bil v tistih časih drug mož na njegovem mestu. V teku pravkar minule kampanje se je pogostoma ponavljala beseda, da nihče ni nadomestljiv. To je res, le da nadomestilo ni vedno toliko vredno kolikor original. Kolikor primanjkuje predsedniku Zedinjenih držav aktualne vladarske moči, toliko večjo ceno ima moralna moč voditelja in tudi nasprotnik mora, kolikor koli lahko kritizira dejanja in nehanja priznati, da je postal moralni vpliv sedanjega predsednika mogočen in je priznan ne le v Zedinjenih državah, temveč tudi po ostalih delih Amerike in po vsem svetu sploh.

Zaradi tega so zasledovali potek volilnega boja in z ne- navadnim zanimanjem čakali na rezultat vsi politično interesirani ljudje na tej in na oni strani Atlantika, vzhodno in zapadno od Pacifika. Ponovna izvolitev Roosevelta je njim pomenila, da ostanejo Zedinjene države odločno nasprotne fašizmu in vsaki diktaturi, nastopajoči pod katerim koli imenom, Rooseveltov poraz pa bi jim dajal — četudi slabo opravičeno — upanje, da se to nasprotstvo ublaži in da pridejo na površje tisti elementi, ki zagovarjajo "sodelovanje" s katero koli v Evropi — in na Daljnem vzhodu — vladajoči sili, kar je, nediplomatično povedano, priznanje nacizma in izpolnjevanje fašističnih zahtev. To je razlog, da so za Willkieja agitirale vse skupine, ki zagovarjajo tolaženje diktatorjev, dasi se jih je v resnici otepal kolikor je le mogel. Glasovi vseh tukajšnjih nacijev, kjuklaksklanerjev in vseh onih sploh, ki žele Hitlerjevo zmago, so bili oddani zanj in ker oboževalci svastike ne store ničesar brez navodila ali ukaza iz Berlina, je jasno, da je hitlerizem želel njegovo zmago, kar je bilo kajpada razvidno tudi iz časopisja v rajhu in v Mussolinijevi Italiji.

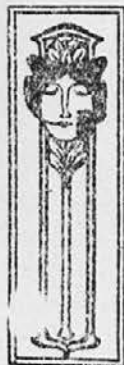
Nikakor ni verjetno, da bi se bile želje gospodarjev "novega reda" v Evropi in Aziji izpolnile, če bi bil res Willkie izvoljen, dasi bi nacijske in fašistične organizacije poskušale, zahtevati plačilo za volilno pomoč. Toda veselje, ki bi vzplamtelo v Hitlerjevih in Mussolinijevih prsih, če bi bil Roosevelt poražen in pobitost v krogih, ki smatrajo Roosevelta za praporščaka

svetovnih protifašističnih sil, bi lahko imela velike moralne posledice, katerim navadno slede tudi realne. V tem oziru je Rooseveltova zmaga razjasnila ozračje; bila je entuzijastično pozdravljena povsod, kjer se vodi boj proti tiranstvu in kjer se mora še skrivati ljubezen do svobode; izzvala je kletve vseh, ki stopajo z železnimi petami po ljudskih pravicah in ki so se vdinjali trinogom.

V teku volilnega boja se je kaj pridno rabil argument "tretjega termina," republikanski kandidat ni svojega nasprotnika nikdar imenoval drugače kot "kandidat tretjega termina," bogato dnevno časopisje je vsak dan slikalo z najbolj črnimi barvami "nevarnosti," ki se baje skrivajo v tem prelomu stare tradicije, nazadnjaški demokratje so ustanavljali klube za Willkieja zaradi nesoglašanja s podaljšanjem predsedstva in nedvomno je ta bav-bav odvedel mnogo volilcev iz Rooseveltovega v Willkiejev tabor. Toda tretji termin ne daje predsedniku nič več moči kot je je imel ob prvem in drugem, kongres gre z dvetretjinsko večino prav tako lahko preko vsakega njegovega veta kot je večkrat šel že prej in če bi zlorabil svojo moč, ga senat prav tako lahko obtoži kakor v prvem ali osmem letu njegovega predsedovanja. Biti predsednik Zedinjenih držav naposled ne pomeni le časti, v resnici visoke časti, ampak tudi posel, ki zahteva dejansko delo. Marsikaterega predsednika v preteklosti je to delo tako izčrpalo, da se je prvi dan, ko je bil zopet navaden državljan čutil odrešenega in Rooseveltu, naj se strinjamo ali ne strinjamo z njegovo politiko, je treba pravično priznati, da je svojo nalogo smatral resno in njegovo predsedništvo ni bila nikakršna sinekura. Na podlagi tega se lahko sodi, da tudi v teku tretjega termina ne bo in da se bo nemara tudi on oddahnil, kadar bo končan.

V največji zmoti so bili menda tisti, ki so glasovali za republikanskega kandidata iz strahu, da vodi Roosevelt Ameriko v vojno. Oboroževanje Amerike ne opravičuje takega strahu, pomoč, ki jo dobiva Anglija od Zedinjenih držav pa še manj. Kar koli stori Amerika v tem oziru za Veliko Britanijo, stori zase in za ohranitev miru v Ameriki; kajti če zmaga Anglija, ne bo Zedinjenim državam pretila nikakršna vojna, če pa bi ta protidiktatorska trdnjava padla, ne bi bilo odvisno od nobenega predsednika, ali bo Amerika napadena ali ne. To vprašanje bi rešil zmage pijani nacizem in če bi Amerika tedaj morala prijeti za orožje, ne bi bil za to odgovoren Roosevelt, kako ne Willkie ali Norman Thomas. Kajti kolikor koli ljubi ameriško ljudstvo mir, je vendar gotovo, da ne bi hotelo kapitulirati pred Hitlerjem.

Tudi to so povedale zadnje volitve in v tem je njih veliki mednarodni pomen.

Povedale pa so seveda še mnogo drugega. Bile so v prvi vrsti glasen opomin socijalnim reakcionarjem. S tem, da so volilci in med njimi pretežno delavci dali Rooseveltu ogromno večino, so potrdili, da se strinjajo s tem, kar je bilo storjenega na socijalnem polju in pričakujejo nadaljevanje tega dela. Solze denarnih mogotcev, grožnje z bližajočim se bankrotom, tarnanje zaradi vladnega vmešavanja v kupčijske posle jih niso ganile, dokazi starinskih "strokovnjakov," da se gospodarstvo po svoji naravi upira načrtom, jih niso prepričali in pri volitvah je bil njihov odgovor: Več reform in bolj odločnih, več načrtov in bolj obširnih, več pravic za tiste, ki jih nimajo in manj oblasti za tiste, ki jo zlorablajo. Ta nauk je bil namenjen tudi tistim, ki se imenujejo Rooseveltove pristaše, pa so mu v preteklosti metali polena pod noge, kadar koli je bilo treba izvršiti kaj, kar profitariskim izkoriščevalcem ni bilo všeč.

Strahovit udarec pa so dale volitve vnovič kapitalističnemu časopisju, ki si še vedno domišlja, da "dela" javno mnenje. Če bi bilo res tako, bi se bile morale izpolniti Lewisove v nerazumljivi strasti izrečene besede, da čaka Roosevelta "sramoten poraz," kajti devetdeset odstotkov tega časopisja je agitiralo za Willkieja, napadalo njegovega nasprotnika in ga pogostoma nesramno blatilo, tiskalo zlagana poročila kot da je silovita republikanska zmaga zagotovljena in neprepredna. A "javno mnenje" je čitalo pridušanja in laži, gledalo številke in primerjanja, na dan volitev se pa ni zmenilo ne za bombastične vesti, ne za zvijačne uvodnike in ne za filozofije "kolonarjev," pa je porazilo fabrikante "javnega mnenja" tako, da so cvlili.

Z ozirom na razmere, ki se ne dajo izpremeniti čez noč in na svetovni položaj je ponovna izvolitev Roosevelta velik uspeh za demokracijo. Neutajiv je in kdor koli veruje v napredek, ga mora iskreno pozdraviti. V sedanjosti ni bil mogoč boljši in zadovoljivejši rezultat.

S pogledom v bodočnost je pa treba povdariti, da ameriško delavstvo še davno ni izpolnilo svoje naloge in si ni pripravilo varnih tal, na katerih bi moglo postaviti svoje vrste v red in začeti boj za bolj temeljito družabno preuredbo, v kateri bodo pravice enake za vse. Tudi tretji termin bo končan in če prinese delavstvu kaj več zboljšanja, je gotovo, da se odpor proti vsem socijalnim reformam poostri in se zastopnikom privilegijev pridružijo mnogi, ki danes še nastopajo kot prijatelji izkoriščanih. Znamenj je dovolj; tudi pri teh volitvah se je število odpadnikov pomnožilo. Mnogo je političarjev, katerim je njih sedež

v kongresu več vreden kot način, kako se mandat izvršuje in delavstvo se bo smelo zanašati na zastopnike še le tedaj, kadar bodo le njegovi in ne bodo stali z eno nogo v tem, z drugo pa v onem taboru pa bodo čutili in vedeli, da so za svoje delo odgovorni tistim, ki so jim dali mandat in jim ga lahko vzamejo. Za to pa je treba pred vsem, da delavstvo spozna ne le svoje srčne želje, ampak tudi svoje naloge. Doslej jih še ni spoznalo in z ozirom na to je ponovna izvolitev Roosevelta najboljše, kar so te volitve mogle prinesiti.

Zdravica iz religijnih dni

Ivan Jontez

Še en kozarček vina,
oj vinca rujnega!
Ej, je vesela glava
in duša radostna.

Res, težki so ti časi
religijskih abeced. —
Le hitro stopi, mati,
po kapljico dol v klet!

Ni vse še izgubljeno
kot pravi Avguštin;
ej, še se bo živelo
pa če sem le trpin.

Življenje vse garal sem,
od tega nimam nič.
Le sodček ni še prazen,
zajpem še kot ptič.

Še en kozarček vinca!
Smo fantje treh fara.
Vesela bodi glava
in duša radostna.

Varljiv zaključek

ANTON ŠULAR

NA ZEMLJEVIDU je dežela zaznamovana z imenom Kansas. Kakor drugod po svetu se tudi tukaj vrše izpremembe in marsikdo, ki je včasih bival v tej državi pa se po letih vrne, ne spozna več kraja, kjer je nekdanj bil domač. Išče mesto, v katerem je živel, pa ga ni. Res, da ni bila milijonska metropola, toda v Ameriki je mnogo manjših mest kot je bilo njegovo in zdaj ni po njem ne duha ne sluha. Kam je izginilo? Kako? Ognjenikov ni v bližini, da bi ga bili zasuli, nobenega velikega potresa niso sporočili vsegavedni časopisi, pa vendar—mesta ni. Puščava . . .

Ampak glej! Tu je kup izgorelega, zdrobljeni opeki podobnega kamenja in če si kdaj

imel kaj opraviti s premogom, veš, da je tukaj nekdanj bil rov. Ta gruča kamenja je njegov nagrobni spomenik . . . Vseokrog raste divje grmovje, a naenkrat opaziš med njim pritlikave breskve. Med visoko divjo travo in vsakovrstnim plevelom cveto domače rastline kot lilija juka in rože plezalke, ki so zmagale v trdem boju za obstanek in poganjajo vsako leto iz korenin. Zasaditi in negovati jih je moral človeška roka, ker narava sama ne sadi teh cvetic. To se pravi: Tukaj je moralo biti človeško bivališče. To je ostalo od mesta, ki ga iščeš, prijatelj . . .

Da, nekdanj so tu živeli in ono pusto kamenje, kjer je v tistih časih bil rov, ti pove,

kaj so delali. Bila je rudarska naselbina, imela je svojo mestno hišo, prodajalne in gostilne, odvetniške pisarne in zdravniške sprejemnice, plesišča in pokopališče. Rudarji so bili spoštovani, kajti oni so vzdržavali vso naselbino; njihovi zasluški in profiti družbe, ki so prihajali od njihovega dela, so omogočali obstanek in razvoj vsega, kar je mesto imelo. Nikomur ni prišlo na misel, da bi bil dvomil o bodočnosti. Nekateri so, kakor povsod, živeli tja v dan, drugi pa so delali načrte, zase, za družino, za občino. In med delavci jih je bilo vedno več, ki so delali načrte tudi za svoj razred, zavedajoči se, da so to obenem načrti za vso človeško družbo. Ponosni so bili ti rudarji; opravljali so svoje delo, a klanjali se niso nikomur. Poznali so vrednost svojega dela in v udejstvovanju skupnosti so našli svojo moč. Kar jih je bilo poročenih, so si večinoma postavili hiše, skromne, toda njihove, kajti vsi so bili iz krajev, kjer je ljubezen do doma ljudem v krvi, žene pa so povrh tega imele rade kaj koristnega, pa tudi kaj lepega okrog hiše, pa je zelenelo in cvetelo, da je bilo spomladi in v poletju veselje gledati, po zimi pa tudi ni bilo slabo, uživati, kar se je v jeseni pridelalo.

V tistih časih so premogarji—kakor tudi drugi delavci, kar jih je bilo v naselbini—imeli svoja društva, za zabavo, za vzajemno podporo, za svoje strokovne potrebe in tu so včasih razpravljali o vseh mogočih vprašanjih, majhnih in velikih, o sedanosti in bodočnosti, o domačih zadevah in o problemih sveta. In marsikatera beseda je bila v tej priprosti družbi izrečena, ki bi bila delala čast vsakemu učenjaku. Govorili so tudi o bodočem preobratu, ki prinese vsemu človeštvu enake pravice in enake življenske pogoje.

Moj prijatelj Marko, še mlad v tistih časih, je bil nekakšen prvak med rudarji. Bil je med prvimi, v katerih se je zbudila razredna zavest in ko se je poglobil v življenje in njegove zamotane probleme in si razjasnil razloge silnih nasprotij v človeški družbi in nezogibnih bojov, ki izvirajo iz tega, je postal neustrašen bojevnik za svoje pravice, pa tudi za pravice svojih tovarišev in vsega razreda, kateremu je pripadal. Nobenega prepira z "bossom" se ni ustrašil, kadar je čutil, da ima prav in če ga je kdo previdno opozoril, da ga njegova trma lahko pripravi ob delo, je sko-

mizgnil, češ, priklenjen nisem na ta rov; če mi tukaj dajo brco, me sprejmejo drugod. Takrat je bilo res tako, kajti jame so obratovale in dobre delavce so vedno potrebovali. Včasih so bile te menjave pač sitne, toda Marko si zaradi tega ni belil glave in njegov rebelični duh se ni unesel.

Razprav v društvih se je vedno udeleževal in če se ne bi bil hotel, bi se bil moral, ker so tovariši vedno hoteli slišati njegovo besedo. Večkrat je prihajalo na dnevni red vprašanje, ali so reforme in izboljšave, ki izpolnijo le majhen del delavskih zahtev, kaj vredne ali ne. Tu pa tam jih je kdo zagovarjal, kajti "če ne morem dobiti celega hlebca, je kos boljši kot pa nič." Marko je tako mnenje odločno zavračal in večinoma smo v svojem navdušenju prihajali do zaključka, da se ni vredno poganjati za "drobtine."

Ni vredno?—Kaj! Napačno je, škodljivo je. Pred očmi moramo imeti končni cilj, bojevati se moramo za načelo. Vse take miloščine nas le zadržujejo in zavlačijo vso stvar. Če se le najedo do sitega in imajo celo streho nad glavo, pa postanejo zadovoljni in vsa revolucionarna volja splashne kakor luža pod soncem. Čim bolj bo delavec izkoriščan, šikaniran in zatiran, tem prej bo izpregledal, stopil v naše vrste in se bojeval do zmage . . .

To je postalo samo zase nekakšno načelo in na "reformiste" je večina gledala ne baš s prezirom, pač pa s pomilovanjem, češ, s časom že še pridejo na naše in spoznajo, kako so se motili . . .

Vsakdanje potrebe niso delale rudarjem prevelikih skrbi. Saj je premog v sedanjem gospodarstvu, kar je kri v človeškem telesu. Vsa ogromna industrija našega časa je tako rekoč zgrajena na premogu. To se pravi, da bodo naše roke vedno potrebovali, dokler bodo hoteli goniti vsakovrstne orjake stroje, se voziti po železnicah in s parniki, skratka, dokler se iz dvajsetega stoletja ne vrnemo nazaj v čase, ko sploh niso poznali črnega diamanta . . . Ha-ha! To se seveda ne bo zgodilo . . .

To se res ni zgodilo. Ampak pričelo se je nekaj drugega. Vodna sila, ki je bila včasih dobra le, da žene starokopiten mlin, se je začela bolj in bolj rabiti za proizvodnjo elektrike. Tu pa tam in še drugod so našli naraven plin. Ali pa so pustili premog v rovu in iz njega izvlekli plin pa ga po dolgih ceveh preva-

jali v mesta in tovarne, kjer so ga rabili. Kakor za avta so začeli rabiti olje za parnike, za železnice, za vsakovrstne industrijske namene. Premog je dobival konkurente na vseh koncih in krajih.

Premogovni mogotci izprva niso hoteli verjeti, da bi tekma mogla postati resna. In tudi oni niso hoteli biti reformisti; kakor kmet, ki se upira vsem "neslanim novotarijam," ker je njegov oče delal tako in pred njim njegov stari oče in starega očeta oče, pa bo dobro tudi za njega, je večina rudniških baronov vztrajala na starih metodah, ki so bile "preizkušene" in če je tekma plina, olja in elektrike premočno pritisnila, so si hoteli pomagati z "znižanjem stroškov" na račun rudarjev, ki bi "moral razumeti, da morajo v lastnem interesu sodelovati z lastniki jam, da se ohrani industrija, dokler se časi ne zboljšajo."

Pa se zdi, da so časi tudi trmasti in se nočejo kar meni nič, tebi nič zboljšati. In ko je bolj močno pritisnilo, so začeli zapirati rove, ki se niso več izplačali in, seveda, odpuščati delavce.

Tudi rudarji izprva niso hoteli verjeti, da je kriza resna in trajna. Gospodarske krize so bile—in kako so jih znali razlagati!—toda minile so, ker se je moral najti izhod, da se ni porušila vsa družabna stavba. Tudi sedanja se mora rešiti na kak način, četudi pride nekoliko milijonarjev na nič in se nekateri drugi dvignejo iz nižav na njihovo mesto . . .

Toda to je bila drugačna kriza in za mnogo rudarjev se ni nikdar več rešila. Večina premogovnikov, ki so se zaprli, se ni več odprla, kjer pa se je delalo, so se rudarji ponujali v trumah. Tudi rov, kjer je Marko delal, je bil zaprt.

* * *

Pred kratkim sem ga obiskal. Njegov dom stoji v samoti ob zapuščeni poti in kdor ne pozna ondodnih razmer in preteklosti kraja, se čudi, da si sploh kdo postavi hišo v tako puštinjo in dolgočasnost. Četrť milje od hiše je tisti kup kamenja, ki priča, da je tam nekdanj bil rov. Marko je dobil zemljo na pol zastonj. Tam sadi koruzo in krompir in pase kravo. Vse skupaj se pa ne more imenovati življenje, ampak je komaj borno životarjenje.

Govoril je, kako je bilo nekdanj, ko je cvetela naselbina in je bilo zlasti na plačilni dan živahno kakor v pravem mestu.

"In vse to je minilo kakor da je vihar odnesel vso naselbino . . . Ko so rudarji spoznali, da v bližini ne bo nikdar več dela, so se razkropili na vse strani vetrov po starem zakonu: S trebuhom za kruhom. Hišice so odpeljali drugam, ali pa jih je pokupil in podrl lesni trgovec in prodal les. Za njimi so odšli trgovci, ki niso imeli več kupcev in drugi, kar jih je živelo od rudarjev, pošto so odpravili in zdaj se ozri pa mi povej, kako naj človek verjame, da so tu nekdanj živeli ljudje in je kipelo družabno življenje. Če hodiš okrog in dobro paziš, najdeš morda ponekod med divjim grmičjem malo zidovja, kjer je podjeten rojak ali pa morda Italijan izkopal in obzidal klet. In to je vse. V starih seznamih ameriških držav, okrajev, mest in vasi še najdeš ime naselbine in v spominih tistih, ki so tukaj trpeli in se veselili, živi še nekaj bledega. Komaj bi verjel, pa je le res, da prihajajo ljudje, ki nimajo v celem okraju ne sorodnikov, ne prijateljev, pogledavat, kakšen je kraj, kjer so nekdanj živeli in delali. Za počitnice je mnogo lepših in zanimivejših krajev v deželi, pa jih vendar nekaj vleče tja, odkoder so, poleg trdih žuljev odnesli tudi nekaj lepih spominov. Jaz sam imam štiri odrasle otroke v Detroitu, pa pridejo vsako leto za par tednov domov na obisk. Nihče jih ne sili, ker jim ne moremo pokazati nič lepega in se z ničemer pobahati, toda kakor ptico v gnezdo jih vleče naravni nagon nazaj, kjer so se rodili in so jim potekla otroška leta."

Nekoliko nedoraslih otrok živi še doma z njim in ženo in kadar pridejo v svet, se jim bo najbrže zdel čuden . . .

"Pa od tega polja, če ga tako imenuješ, kjer so nekdanj stale rudarske hišice, vendar ne moreš živeti," sem omenil v teku razgovora.

Pogledal me je in počasi odgovoril.

"Trideset let življenja sem pustil v rovu. Kam naj grem zdaj na starost za drugim delom?—Ga ne dobim. Človek, ki ima družino, pa mora vendar živeti in nekako prehraniti svojce. Nekoliko milj odtod je rov, ki še obratuje kakor pač more; saj razumeš sam, na kakšen način. Tam se mi je posrečilo dobiti posla. Moral bi biti vesel, kaj ne?"—Vzdihnil je in nadaljeval. "Pa je žalostna zgodba. Ponižal sem se pred delovodjo in zatajil svoje načelo . . . No—ali ne pljuneš? Ali ne vzameš klobuka in ne odideš? . . . Ne, ti ne storiš tega, ampak meni ni prijetno pri srcu, če pomislim na to."

Bridkost mu je dušila glas in skoraj vzro-
jil je. "No kaj? Razmere so me prisilile, ker
drugače ne bi bil dobila dela. Pa imam družino.
In za razmere nisem odgovoren jaz . . ."

Pozneje, ko je bil bolj miren, mi je pravil,
kako so se razvile te razmere. Kjer se še obra-
tuje, je delo akordno in vsled tega je zaslu-
žek pasji. A kljub temu so taki rovi natrpani z
delavci, ki drugod sploh ne dobe dela. Nekdaj
ponosni in samozavestni rudarji, ki so nosili
glavo po koncu in pri vsaki priliki pošiljali
"bossa" k vragu, sedaj v strahu klečeplazijo
pred njim; ponižno in potrpežljivo prenašajo
vsako šikaniranje in opravljajo slaba in ne-
varna dela, za katera se v prejšnjih časih nihče
zmenil ni. Zaradi pomanjkanja dela je posta-
la tekma med rudarji tako huda, da so priprav-
ljeni na vse, le da smejo v rov. Nobena tajnost
ni, da delavci kupujejo delo in marsikateri kar
brez sramu prizna, koliko je dal delovodji, da
mu je dal delo. Ni čudno, da so ti oblastni in
arogantni in ravnajo z delavci kakor so nekda-
nji južni plantažniki s svojimi črnimi sužnji.

Strokovno društvo? . . . Seveda ga imajo.
Ampak unija ima le toliko moči, kolikor imajo
njeni člani razredne zavesti in solidarnosti. V
razmerah, ki so se razvile, se je pa zelo uve-
ljavilo sebično geslo, "vsak za sebe."

Od te mračne sedanjosti se je vrnil pogo-
vor v pretekle čase, ko smo bili mladi, navdu-
šeni in bojevit. In Marko je pokimal.

"Da. Ali se spominjaš, kako smo zavrača-
li nezadostne reforme in verjeli, da bi bilo bo-
lje brez njih? Kako mogočne argumente smo
imeli! Vse ali pa nič! Malenkostno zboljšanje
življenja omehkuži delavca, najhujša revščina
podžge njegovo bojevitost . . . Sedaj jo imamo,
to revščino; a kje je bojevitost? Beda brez
upov je naredila iz večine berače, naučila jih
je klečeplazenja in ubila vsako vero v možnost
preobrata. Takrat—zdi se mi, da je bilo pred
tisoč leti, čeprav jih je bilo le kakšnih pet in
dvajset—smo pozabili, da smo vse, kar smo do-
segli, pridobili z bojem in kar smo pridobili,
nam je pokazalo, da je za hribom še več, kar
je vredno boja. Le kadar okusiš nekoliko dobro-
te, si je zaželiš več; le kadar z bojem dosežeš
malo uspeha, verjameš, da ga je mogoče doseči
več. Kdor mora braniti, kar je pridobil, tudi če
je malo, bo pripravljen tudi za ofenzivni boj;
kdor mora vsako uro skrbeti za skorjo kruha,
nima ne časa ne prilike, da bi sploh mislil na
bodočnost, kaj še, da bi se zanjo bojeval."

"Bili smo mladi," sem polglasno opomnil.

"Mladi—morda. Ampak bolj smo bili krat-
kovidni," je odgovoril Marko. "Mogočne besede
so nas zapeljale; bolj je na nas vplival zvok kot
vsebina."

Pogledal je v daljavo in nekam sanjavo je
dejal: "Lepo bi bilo, če bi človek mogel še en-
krat preživeti tiste čase—z izkušnjami živ-
ljenja . . ."

Večer v operi

E. K.

(Konec)

BERT JE IGRAL s prstanom koračnico na
kozarcu, v mislih pa je prelistaval svoj
slovar, išoč prave besede, da bi storil staremu
tovarišu uslugo, pa ga ne užalil. Ne da bi bil
velik govornik, vendar ni nikdar prišel v zadre-
go, kadar je šlo za važne in velike kupčijske
zadeve in je bilo treba prepričati dvomljivce,
skrušiti opozicijo, odpraviti zapreke in doseči
svoj namen. Stvar s Frankom pa se mu je
zdela delikatna. Seveda, njemu samemu se ne
bi zdelo čudno, če bi ga prijatelj povabil na

kakršno koli zabavo; toda Frank ni več, kar
je bil nekdanj in v sedanjem položaju bi lahko
smatral ponudbo za neke vrsti miloščino. Sicer
se je zavedal, da navadno ni rahločuten, kajti
če bi dovolil sentimentalnosti, da bi ga vodila,
ne bi bil nikdar prišel na vrhunec in bi morda
tudi sam šofiral taksi. Toda nekaj, česar ne bi
bil mogel razložiti, je bilo v Frankovem vede-
nju, kar je izzivalo njegovo spoštovanje in mu
nalagalo obzirnost. Naposled je mislil, da je
zadel pravo idejo in je dejal:

"Jaz bi sam rad slišal dobro glasbo, dokler
sem v New Yorku. Ne vem, koliko časa je mi-

nilo, odkar sem zadnjič slišal opero. Ali se moreš zvečer oprostiti?"

"Da bi šla v opero?" je vzkliknil Frank kakor da je dobil vest o zgoditku v irski loteriji. Toda njegova vznícenost se je kmalu polegla.

"E—prijatelj, ali misliš, da bi šla nocoj?" je vprašal.

"Kajpada," je odgovoril Bert; "to je moj edini prosti večer. Jutri moram na družaben sestanek, ki je v resnici bolj trgovska konferenca in velikega pomena za načrte, ki te ne zanimajo, potem se pa moram vrniti domov."

Frank se je zganil kakor da je hotel skočiti s stola.

"Vraga!" je vzkliknil. "Pozabil sem na vse. Tako dolgo se nisva videla in srečanje je bilo tako nenadno, da mi je vse drugo izpuhtelo iz glave. Prišel si po opravkih in najbrže ti je vsaka minuta dragocena, jaz te pa zadržujem cele ure kot da si prišel le zaradi mene v New York."

"Nikar ne skrbi zaradi tega," je odmahnil Bert. "Ničesar nisem zamudil in vse, kar imam danes na sporedu, bo opravljeno popoldne v eni uri ali dveh. Zvečer pa res ne bi vedel, kaj početi, če ne bi šla v opero. Kino, nočni klubi in take reči se najdejo povsod. Zaradi takih zabav ni treba hoditi v New York. Toda opera—to je druga reč."

Frank je kimal.

"Bilo bi lepo, če bi bilo tako enostavno. Toda brez vstopnice ne prideš noter in ker nisi prej mislil na to, je gotovo nimaš. Kje pa naj bi jo dobil zadnji dan? Pri blagajni gotovo ne, vsaj ne take, da bi bil zadovoljen. Morda bo še kaj prostora na zadnji galeriji ob strani, ampak to je prav tako kakor da poslušáš opero na radio, kajti s tistih sedežev ne vidiš ne odra ne orkestra. Saj menda veš, kako ponesrečena je stavba tega gledališča."

Bert je ugovarjal.

"Tako hudo pač ne bo. Ta ali oni agent ima vedno nekoliko dobrih sedežev v pritličju ali pa v kakšni loži."

"Da, včasih je tako," je priznal Frank, "toda ti posredovalci zahtevajo nebotične cene."

"Nič se ne boj," se je nasmehnil Bert. "Nocoj gotovo ni nikakršna svetovna premijera. Sicer ne vem, kaj pojo, toda brez dvoma ponavljajo kaj in to pomeni, da se na ta ali na

oni način lahko dobe listki. Prepusti to meni. Jaz nisem vsak dan v New Yorku. Vpraša se le, ali moreš biti prost zvečer, ne da bi to zahtevalo kakšno preveliko žrtev."

"Žrtev! Poslušati Tosco v metropolitanski operi ne more biti nikdar žrtev . . ."

"O, Tosca je na repertoarju." Pogledal ga je kakor da z očmi vprašuje.

"Ali se čudiš, da vem?" se je nasmehnil Frank. "Skoraj vsak dan vem, kaj pojo v operi, kaj je v Carnegijevi dvorani in kaj imajo v boljših dramskih gledališčih. To mi daje nekakšno zvezo s temi priredbami in nekakšno zadoščenje. Tudi če človek ne gre tja—in nihče ne bi mogel slišati in videti vsega lepega in dobrega, kar se prireja v velikem mestu—je vendar nekaj prijetnega v znanju, da igrajo Hamleta v gildskem gledališču, da je Čajkovskijeva 'Patetična' ali Beethovnova peta simfonija v glasbeni dvorani, ali Valkira v Metropolitanski."

"Stara ljubezen je vedno mlada," je kima joč dejal Bert. "Torej je sklenjeno. Jaz pri-skrbim vstopnici . . . Ne, nobenih sitnosti mi to ne bo delalo. Imam par prijateljev, ki natančno vedo, kako se to stori in vsak izmed njih bo vesel, če mi more storiti to uslugo. Zdaj je le še vprašanje, kdaj in kje se dobiva."

"Povej, kje ti je najbolj pri roki, pa pridem tja. Morda v hotelski veži . . ."

Bert je premišljal.

"Hm, kaj neki ugibam? Seveda bo najbolje v hotelu. Saj se moram obleči in na ulici ne morem storiti tega."

Nasmejal se je kakor da uživa svoj dovtip.

"Prideš lahko kar v mojo sobo."

"Ne," je odvrnil Frank. "Kadar se oblačiš, si pač menda najrajši sam. In bolj gotova bova, da ne zamudiva. Ne bi bilo posebno zabavno, če bi uživala finale prvega akta v veži, vrata pa bi bila zaklenjena . . . Glej," se je nasmehnil; "tako govorim kot da imaš že vstopnice v žepu."

"Prav tako je kot da jih imam, le verjemi mi. Ampak priznavajoč, da se človek lahko zmoti, bo dobro, da te obvestim, kadar dobim listke, da ne boš po nepotrebem na trnju, neverni Tomaž. Hm, vprašaj v hotelu; saj prideš kaj mimo. Če bi se res zgodilo, da jih ne dobim, pa poskrbim kaj drugega. Tvoj okus poznam precej dobro in lahko mi zaupaš, da te ne zapeljem v kak tingl tangl. No, prepričan sem,

da bo Tosca. Recondita armonia, E lucevan le stelle . . . vidiš, nekaj sem si tudi jaz zapomnil.”

Franku je bilo prav tako. Sam je opozoril Berta, da čas poteka in ga je odpeljal do hotela. Tam je Bert prišel v zadrego. Frank živi od svojega zaslužka; voznina je morala biti precej visoka in najbrže bi jo občutno pogrešal. Toda kako naj stisne prijatelju denar v roke, ne da bi ga užalil? A ko je pogledal na meter, je opazil, da je bil zaprt in ni kazal voznine. Frank je torej noče in storil bi napako, če bi mu jo ponudil.

Poslovala sta se in Frank je olajšal situacijo z opazko, da ne sme stati pred vhodom, če noče zopet privabiti policaja. Smehljaje se je pokimal, zaklical “na svidenje” in se odpeljal. Pohitel je domov, pogledat, ali se mu njegov frak iz starih časov še prileže. Izvlekel ga je iz skoraj pozabljenega kota in pomeril. Hm, v vseh teh letih se ni zredil. Moda se je seveda izpremenila, toda kdo mu bo meril škrice in štel gumbe na telovniku? Zlikati bo treba te cunje, a to opravi krojač v sosedni hiši v pol ure.

Po glavi so mu šumele melodije. A ko je bilo vse pripravljeno za večer, se je spomnil, da ima poklic in da bo treba ure, ki mu še ostanejo, porabiti za zaslužek. Izgubil je mnogo časa in kolikor je mogoče, mora to nadomestiti. Od Berta seveda ni mogel sprejeti denarja; ne bi ga vzel, tudi če ga ne bi bil povabil v opero. V opero! Komaj je mogoče verjeti. Doma ima gramofon in lepo število dobrih plošč, toda slišati pevce same, videti dejanje, živeti z ljudmi na odru—to je vendar razlika. Nocoj, če se Bertu res posreči . . . Če dobi vstopnice, bo morda plačal dvojno ceno, ali pa še več. To ni prav, ni prav. Seveda, če si Bert res sam želi opere, si lahko privošči ta izdatek.

Med vsemi temi mislimi se je nenadoma oglasilo vprašanje: Ali si vedno mislil tako?...

Resničnega bogastva ni nikdar okusil, toda bili so časi, ko ni bilo treba strogo računati z vsakim dolarjem ali celo z “dajmom.” Takrat ga ni skrbelo, koliko zapravi prijatelj v družbi in ni vprašal, ali je potrebno ali ne. Denar je bil za to, da se potroši, pametno ali nespametno, to ni bilo glavno vprašanje. Čim več se izdaja, tem veselejše je življenje in tem več človek šteje. Seveda, kdor ni mogel kar potrkati na očetova vrata, si ga je moral pridobiti, sicer ne bi bilo zanj prostora v družbi tovarišev.

Naenkrat se je Franku zazdelo, da se je z njim izvršila izprememba, katere doslej ni opazil, na katero še ni nikdar pomislil. O—ne le, kar se tiče denarja. To je le ena stran. Kadar so dolarji potrebni za stanovanje, za obleko, za vsakdanji kruh, dobi denar drugačen pomen. Ampak vse življenje je dobilo drugačen pomen. Ali naj bi rekel: Dobilo je pomen. Kajti zdi se, kot da ga včasih sploh ni imelo. Zapravljalo se je kakor se je zapravljalo denar.

In naenkrat mu je postalo jasneje, zakaj je Bertu dejal, da ne misli na povratek. Resnično je bilo vse, kar je razlagal. A še nekaj drugega je prav tako resnično, le da se prej ni zavedal tega. Pod pritiskom razmer je zapustil en svet in se preselil v drugega in ta je skoraj neopaženo postal njegov svet. Vdomačil se je v njem, postal njega del in v starem svetu bi zdaj bil tujec. Z novim življenjem se je izpremenil način njegovega mišljenja, njegovi čuti, on sam. In zdaj se ne bi mogel izpremeniti—nazaj . . .

Toda nocoj je opera. Puccinijeve melodije nimajo nič opraviti s temi mislimi. Tosce sicer ne bo pela Milka Ternina, toda kadar zavrira orkester prebujenje jutra, lahko pozabi človek na denar in na etiketo dveh svetov in zanima ga le Cavaradossijeva usoda in divni zvoki z odra in iz orkestra . . .

Le nekoliko ur je Frank še mogel voziti, a imel je dokaj sreče. Seveda, izgubljen bo ves večer, ki navadno prinese največ voznih gostov. Toda kdo bi se jokal zaradi tega, ko gre lahko v opero. Seveda, če je Bert dobil listke.

Ko je odpeljal mlad par na centralno postajo, je pogledal na uro in spoznal, da je čas. Treba se je pripraviti. Odpeljal se je domov, skopal in oblekel, sam sebi se smejoč, kajti v večerni obleki se je samemu sebi zdel tujec, dasi se je v njej kretal tako svobodno kot takrat, ko jo je oblačil skoraj vsak večer. Potem se je odpeljal do hotela. Berta še ni bilo tam. Pogledal je na uro. Zmajal je z glavo; ni še prepozno, toda če ne pohiti, zamudiva in to bi bila škoda.

Sedel je na naslanjač in si prižgal cigareto. Tu ga bo videl, kadar pride. Toda obhajal ga je nemir. Kupil je večerni list in se vrnil na svoje mesto. Čital je, pa ni vedel, kaj.

Pogledal je zopet na uro. Če ne pride prav kmalu, je zamuda gotova. Kaj ga neki zadržuje? Dejal je, da bodo njegovi opraski končani

v eni uri. Morda se je zmotil. Ali se mu je kaj pripetilo . . . Ah—nervoznost ustvarja strahove. Saj ni otrok in v New Yorku se ne more izgubiti.

Hej—kje so moje misli? Morda ni dobil vstopnic. Vprašam naj v hotelu, je dejal. — Vstal je in stopil do informacijske mize.

“Vaše ime, prosim?” je vprašal uradnik.

Frank je povedal. Uradnik je začel pregledavati beležke, brzojave, pisma in naposled zakrilil z rokami kakor da preganja muhe ali komarje:

“Žal mi je, nič ni tukaj. Kako ste rekli, da je vaše ime?”

Frank ga je ponovil.

“Ne, ničesar ni za to ime.”

Čudno se je zdelo Franku. Če ni dobil vstopnic, bi pustil to vest. Lahko bi bil telefoniral. Toda morda ga agent zadržuje. Morda so mu bili listki obljubljeni, pa je sam na trnju. No—ugibanje ne pomaga nič.

Obrnil se je in počasi odšel proti svojemu sedežu. V tem je prišel uniformiran deček in izročil uradniku pismo. Naenkrat je Frank zaslišal: “Gospod! Gospod Frank Volk!”

Frank se je obrnil.

“To le je pravkar prišlo. Ali je to, na kar ste čakali?”

Frank je prerezal omot. V njem sta bili dve vstopnici za ložo, a nobenega pojasnila.

“Hvala. To je tisto,” je dejal uradniku in sedel.

Kaj to pomeni? Kaj naj stori? Kje je Bert?

Morda je že davno poslal vstopnici, a deček se je zakasnil. Sicer bi jih bil Bert ob tem času sam prinesel. Saj ve, kdaj je začetek.

Pa kaj sedaj? Če bi vsaj vedel, kaj je z Bertom! Ustaviti bi bil moral dečka in ga vprašati, kje je dobil pismo. Morda bi tako zvedel, kje je Bert in bi ga lahko poklical. Toda saj ni niti vedel, kaj prinaša fant in ko je našel vstopnici, ga že ni bilo v veži. Neverjetno je, da ni pripisal nobene besede, ki bi pojasnila, kaj in kako.

Potegnil je pismo iz žepa in preiskaval omot kot da bi moglo biti kaj skritega v njem. Seveda ni bilo ničesar.

Naposled je prišel do zaključka: Vstopnici je poslal, torej hoče, da se porabita. Če je sam zadržan, pride lahko pozneje. Ne bo mi zameril, če grem prej. Kadar pride za menojo,

mu pojasnim svoj korak, on pa mi pove, kaj ga je zadržalo . . .

Stopil je do pisalne mize, napisal par vrstic v pojasnilo, priložil eno vstopnico, napisal na omot Bertovo ime in naprosil uradnika, da izroči pismo Bertu, kadar pride. Pri izhodu se je še enkrat obrnil. Ali je prav tako? Morda bi bilo bolje, da počakam . . . Toda ugotovil je, da bi to bilo brez smisla pa je odšel.

Za vstop v ložo ni bilo treba čakati na konec dejanja. Ko je prišel, je spoznal, da je zamudil dober del prvega akta. Scarpia je že bil na odru, skrit za stebrom, čakajoč na Tosco. Toda njegove misli niso mogle najti prave zveze z dejanjem. Vsak čas se je obračal kot da mora zdaj pa zdaj vstopiti Bert. Zamudil bo finale in tega je škoda. Ta nervoznost je povzročila, da ga Frank sam ni užival.

Po končanem dejanju je stopil na hodnik. Obhodil je ves polkrog, a Berta ni bilo nikjer. Stopil je dol v pritličje, v sobo za kadilce, v salon, a nikjer ga ni našel. Ko se je vrnil za drugo dejanje, je bil prepričan, da bo Bert že v loži. A ni ga bilo. V drugem dejanju je Frank vedno občudoval neke točke, v katerih se je po njegovem mnenju izražala vsa Puccinijeva moč, a nocoj se mu je zdelo, da njegova ušesa niso v redu, da ni prave zveze v dejanju, da so nekaj preskočili. Potem se je zavedel, da polovice arije ni slišal, ker niso njegove misli bile v operi. Če Bert doslej ni prišel, mora biti nekaj narobe. Zdaj že ne bi bilo vredno zanj, da pride . . . Ne, to ni res. V tretjem dejanju so še lepote, če bi le prišel vsaj za začetek akta.

Frank si je očital, da ni počakal nanj v hotelu. Bila je Bertova ideja, on je priskrbel vstopnice, kdove koliko sitnosti je imel s tem! Morda je bil užaljen, ko je dobil Frankovo pismo in spoznal, kako malo ceni vso njegovo uslužnost.

Njegova nervoznost se je stopnjevala od prizora do prizora. Komaj je še vedel, kaj se godi na odru, orkester bi bil lahko igral Vesele vdovo, pa morda ne bi bil niti opazil neslanosti.

Po končanem drugem dejanju je odhitel v hotel, vprašat, ali je Bert prišel po njegovo pismo. Uradnik mu je odgovoril, da se sploh ni prikazal. Franka je zazeblo. Drugače si ni mogel razložiti vsega tega kot da se je zgodilo Bertu kaj neprijetnega, morda celo kaj nevarnega. Vrnil se je v gledališče, toda njegovi živ-

ci so bili tako prenapeti, da ni mogel ostati miren in je odšel, ko je Cavaradossi stopil na oder. Kaj bi v operi, ko mu ušesa ne slišijo in oči ne vidijo? Cavaradossi bo po predstavi živ kot da niso nikdar streljali nanj in Tosca kakor da ni skočila z Angelskega gradu. A kaj je z Bertom? Če se je njemu kaj zgodilo, je bilo resnično in ne le igrano za zabavo občinstva . . .

Odšel je, ker je čutil, da bi začel kričati, če bi ostal le še malo časa . . .

Poiskal je svoj avto in se odpeljal. Najprej ni vedel, kam naj gre. Ko je že imel kolo v rokah, je sklenil, da pogleda še enkrat v hotel. Na vogalu, kjer je glasovit nočni klub, je zableščala rdeča luč in nagloma je ustavil. V tem, ko je čakal na zeleno luč, so se odprla vrata kluba in iz veže je prišla glasna skupina. Govorili so vse poprek, slišati je bilo glasen smeh in nekdo je zaklical: "Take ženske! Prat naj bi šle, ne pa plesat!" Drug glas je odgovoril: "Z menoj pojdite, fantje, jaz vas popeljem v klub, kjer bi Ziegfeld strmel, če bi bil še živ." Vsi so se smejali, nekdo pa je zaklical: "Sama baharija! Če bo tam tako pusto kot tukaj, pojdem prihodnjič rajši v opero." Rezgetanje se je ponovilo, Frank pa je bil vesel, da se je luč izpremenila in je pognal svoj taksi. Zadnji dovtip je naredil Bert. Ko je Frank zaslišal njegov glas, je bil prepričan, da se vara, a ko se je ozrl, je spoznal, da se ni motil . . .

Zavil je v stransko ulico in se odpeljal domov. Tam je padel na zofo in se zjokal kakor otrok. Premagalo ga je in ni si mogel pomagati. Toda polagoma so se živci umirili, udje so se nehali tresti in oči so se osušile.

Vstal je, raztegnil roke, da so se mu prsa izbočila in prišlo življenje v žile, primaknil stol k oknu in sedel. Pred njegovim očmi se je razprostiralo mesto brez meja. Na tisoče žarnic pe plamtelo kakor da je ves svet razsvetljen. Nerazločen šum je prihajal z ulic in iz daljave je včasih zabobnel val. Smeh, jok, kriki, šepetanje—kdo bi razložil? Kdo bi povedal, koliko dram se odigrava med temi lučmi in tam, kjer ni nič svetlobe? Kdo bi zbral vso glasbo, ki jih spremlja?

In ti? In razočaranje tvojega večera? — Bridko je bilo, toda koliko pomeni, koliko šteje med vsemi dramami in tragedijami tega sveta? Ena prevara, naj bo huda in bolestna, je le ena. Ta hip pa je na tisoče in sto tisoče prevaranih, enako in huje kot si bil ti. Luči pa migljajo dalje brezbrizno, mesto se razteza, reka teče in morski valovi pljuskajo na prod kot da se jih vse to nič ne tiče . . .

Ne tiče se jih. Žarnice so zato, da svetijo, reka da teče, a srca da čutijo in glave, da mislijo. Kdaj se bodo naučile, misliti prav?

Trpljenje ti je prinesel nocojšnji večer namesto pričakovane radosti in užitka. Prinesel pa ti je tudi spoznanje. Našel si svoj svet; zdaj živi v njem—in zanj . . .

Žrtev

ANGELO CERKVENIK

Tragedija delavskega voditelja v treh dejanjih

TRETJE DEJANJE.

Velika zborovalna dvorana v prerezu po dolžini.

Levi, večji del dvorane je še zakrit. Ko se dvigne zastor, se vidi samo prerez desnega manjšega dela dvorane, ki predstavlja oder. Sredi odra stoji miza, okrog katere sede: Nande, Frane, Etoe in Karlo. Kuliserijo odra tvorijo temnordeče zavese. Oder je komaj za silo razsvetljen.

Zvečer okrog devetih.

PRVI PRIZOR.

NANDE, FRANE, ETOE in KARLO.

Iz dvorane se sliši govorjenje, prerekanje in mnogovrstno bučanje. Množica postaja očitno nestrpna.

NANDE (*gleda na uro. Nervozno*): Vsak trenutek bo tri četrt na devet. Ljudje postanejo nestrpni. Marka ni, Marija ni, nobene vesti ni . . .

ETOE: Nekam čudno tesno mi je pri

srcu. Vrag ga vedi... Nekaj se mu je moralo pripetiti.

FRANE: Kako more človek sploh priti na takšno blazno misel? V meni vse trepeče.

KARLO: In vendar je nekaj veličanstveno lepega v tem dejanju. Že sama misel je kakor dalmatinska črnina. Kar opije te, da se ti vse zvrtilo v glavi. Človeku se izpod nog izmaknejo tla...

NANDE: Mlad si še! Saj prav to je tisto. Nikdar se nam ne bi smela izpod nog izmakniti tla. Naše gibanje in vsa naša dejanja bi vsekdar morala stati na čvrstih, trdih, resničnih tleh. Ne smemo se vdati ne čustvom ne fantaziji. Marko, ta trda istrska buča, pa je menda človek, ki ima razum samo zato, da išče bujici svojih čustev vedno nova pota.

FRANE: Res, njegova misel je blazna. Prav zaradi tega nemara človeka opaja.

ETORE: Če takole premišlujem o vseh teh naših stvareh, me nenehano napada misel, da sem strahopetec, da smo morebiti vsi samo zaradi tega tako trezni in pametni ljudje, ker smo neznansko majhni, ker se vsi tresemo za tisto skorjico črnega kruha in tisto uborno posteljo, ki nam jo je usoda naklonila, ker se vsi tako otročje bojimo za tisto mrvice svobode, ki nam jo današnja družba takole z viška privoščila!

NANDE: Kaj čenčaš, Frane? Ali bi se rad igral revolucije? Revolucija se ne dela. Kadar se revolucija napravi, vselej propade. Potrebno je, povezati vse moči delovnega ljudstva v eno samo mogočno falango, v takšno silno in nepremagljivo falango, da bomo nekoga lepega dne rekli samo: Jutri hočemo to in to! Če nam tega ne date, generalna stavka! Pomislite: vse železnice stojijo, parniki čepijo v lukah, tramvaj je ohromel, ne plin ne električna ne gorita, cestni pometači posodijo svoje metle coprnicam, tovarne, ladjedelnice, trgovine in kavarne — vse je podobno pokopališču, grobovom. Zmaga brez kapljice krvi! To bo resnična zmaga! Do te zmage mora priti!

FRANE: Nak, Nande, je pa vsa stvar le malce drugačna! Ti misliš, da se bo kdaj sleherni delavec in nameščenelec prepričal o pravilnosti in zveličavnosti naše misli? To se ne bo nikdar zgodilo. Pa čeprav bi današnja družabna oblika obstajala še tisoč let! Nikdar, zakaj tisoč je sil, ki usmerjajo misel delavca na stranske, če ne celo na nasprotno poti. Vera,

nacionalni šovinizem, interes težkega kapitala, ki z denarjem mobilizira in kupuje duše, javno mnenje, prepričanje in poštenje!

KARLO: Priti mora človek, ki bo znal osvojiti vse ljudstvo. Imeti bo moral besedo, ki bo kakor ogenj v martinovih pečeh stopila tisočrovrstno železo v eno samo zlitino...

ETORE: Karlo, v "Delu" je izšla tvoja pesem, zbirka tvojih pesmi. Lepe so, so pa samo pesmi! Danes ti ni treba ponavljati verzov, ki jih vsi poznamo, posebno pa nima smisla, prepesnjevatih jih v nesmiselno prozo! Mi nimamo, nočemo in ne maramo imeti tistega enega človeka! V čem se potem razlikujemo od stopostotnih individualistov, ki imajo svoje cesarje in imperatorje?

KARLO: V čem? Po vsebini hotenja, prijatelj; oblika ni važna!

NANDE: Pa še kako važna! Vsaka oblika nujno menja tudi vsebino.

KARLO: Nesmisel! Iz gline oblikuješ lahko glavo cucka in glavo imperatorja Avgusta! Če si kipar, seveda!

NANDE (*nervozno in jezno*): Preneumno! Samo še deset minut manjka do devete!

DRUGI PRIZOR.

PREJŠNJI IN MARKO.

MARKO (*prihrumi na oder. Ves se trese.*): Vse je propadlo. Nisem ga ubil.

VI (*drug za drugim*): Hvala Bogu...

MARKO (*vzkipi*): Nemara je ravnal celo po vašem naročilu! O, jaz bedak! Saj sem si mislil!

NANDE: Kdo, kaj, ne razumem te!

MARKO: Marij vendar!

ETORE: Kaj je ž njim?

MARKO: Ali še ne veste? (*Iz dvorane se zasliši žvižganje, cepetanje z nogami, ploskanje. Klici: "Devet je že! Začnimo!"*)

NANDE: Povej vendar, hitro! Ali ne slišiš, kako nestrpni postajajo?

MARKO: Izdal nas je, že ves čas nas izdaja... Judež je! Za umazane srebrnike je prodajal naše gibanje. Prodati pa ga, hvala Bogu, ni mogel!

NANDE (*se silno začudi*): Marij! Kdo bi mogel to verjeti. (*V dvorani cepetanje, včasih tiše, včasih glasneje.*)

MARKO: Vi dvomite?! (*Vsi so osupli.*) Ne morete verjeti? Niti jaz nisem mogel spo-

četka verjeti. (*žalostno.*) Prav zares ne. Toda... Prišel sem k Rennu... In, kaj mislite, kdo je prisluškoval v stranski sobi najinemu pogovoru? *Marij!*

NANDE: Kaj zdaj? Ljudje čakajo. Zbo-rovanje se mora pričeti! Takoj! Kaj naj reče-mo ljudem?

MARKO: Naprej moramo stavkati! O tem ne more biti nobenega dvoma! Samo še en dan, recimo samo še dva dneva, samo toliko časa, da zasačim kjer koli Renna!

NANDE: Marko, izbij si to blazno misel iz glave!

MARKO (*se je pomiril*): Dobro, kaj svetuješ ti?

NANDE: Stopiti moramo pred ljudi ter jim povedati: Toliko in toliko vaših tovarišev je izdalo vašo stvar! Kdo ve kakšnega upanja ne smete imeti, da bo spričo izdajstva vaša stvar zmagala! Glasujte, ali ste za nadaljevanje stavke, ali za povrnitev na delo!

MARKO (*vzroji*): Tako torej! To bi bilo podlo, strahopetno in hlapčevsko! To bi bilo novo izdajstvo! Pred tistimi dvesto ženami, ki so nagnale svoje može na delo, naj bi kapitulirali! Pred tistimi dvesto želodci, ki so zrasi možganom čez glavo, naj bi se poskrili! Ali smo možje ali šleve? Nande, ti seješ malodušje in obup! Ali ne veš, da je to pohujšanje? Ali si pozabil, kaj je svetoval Kristus pohujševalcem? (*Kratka pavza. V dvorani narašča bučanje.*) Nobene poti ni nazaj!

NANDE (*jezno, čeprav skuša biti miren*): Ali je bolje, če stavko nasilno zlomijo? Ali je bolje, če gredo ljudje pod pritiskom na delo, obrnejo vodstvu in organizaciji hrbet? (*V dvorani močno bučanje. Hrup. Klici: "Ali spite? Začnite, vendar! Red! Točnost!"*)

MARKO: Bolje, stokrat bolje! Bolje, da takšno vodstvo vrag vzame! Bolje, če takšna organizacija sploh izgine!

NANDE (*odločno*): Karlo, dvigni zastor, začeti moramo!

MARKO: Kako, kako...

NANDE: Začeti. Bodi pameten! Ne delaj neumnosti!

Kratek presledek. T e m a .

TRETJI PRIZOR.

Svetloba. Občinstvu se pokaže vsa dvorana v prerezu po dolžini. Dvorana je nabito polna. Delavstvo ploska. Razsvetljava je bolj slaba.

NANDE: Pozdravljeni, sodrugi! Oprostite, da smo se malce zamudili...

NEKI DELAVEC: Cele pol ure, ne malce... (*Druzi ga mirijo: "Pst, pst, pst."*)

NANDE: Nepričakovane ovire so nas zadržale. Biti hočemo kratki in stvarni. Danes moramo sklepati o važnih stvareh. Preden vam sporočim predlog stavkovnega vodstva, prosim predsednika, sodruga Pečarja, da nam opiše sedanji položaj in sedanje stanje stavke.

MNOŽICA (*ploska*): Živio Marko, živio-o-o-o...

MARKO (*se dvigne, se z obema rokama upre na mizo ter predirljivo zre v množico, dokler ne zavlada v dvorani smrtna tišina.*): Sodrugi, šest tednov že stavkamo, šest tednov se borimo za to, da bi si ustvarili vsaj takšne življenjske pogoje, kakršne nudi vsak voznik svojim konjem...

MNOŽICA: Tako je, tako-o-o-o...

MARKO: Sleherni izmed nas ve, da od samega zraka, romantične lepote morja, idiličnega pozvanjanja zvonov nešteti tržaških cerkva ter pesniško pobarvane besede božje ni mogoče živeti. Najprej kruha, kruha, kruha!

MNOŽICA: Kruha, kruha, kruha...

MARKO: Kdo je, ki se upa trditi, da naša borba ni upravičena? Kdo je, ki bi se javno drznil, odreči nam pravico do kruha? Kdo? (*Trenutek molka, smrtne tišine.*) Sodrugi, ali zasluži ta družba, ki se imenuje kulturno družbo, ta naziv? Ali se vsaj nekateri izmed tistih, ki jim je denarna moč dala v roke oblast in vajeti, zavedajo, da je ni večje sramote današnjega veka nego je dejstvo, da se mora človek še vedno boriti za košček črnega vsakdanjega kruha?

MNOŽICA: Slepí so, gluhi so...

MARKO: Dobro, če se tega ne zavedajo tisti, ki jim je izročena v roke naša usoda, bi se tega morali zavedati vsaj mi, vsaj sleherni izmed nas, ki stojimo v prvih vrstah te težke borbe za zmago resnične kulture, vsebovane v zahtevi: Dajte slehernemu človeku možnost zaposlitve, možnost človeško dostojne zaposlitve, možnost zaslužka kruha, dajte družbi resnično svobodo!

MNOŽICA (*divje ploska, cepeta z nogami*): Za delo, za kruh, za svobodo!

MARKO (*molči ter zre v množico, dokler se vihar ne poleže*): Sodrugi, ali je tako ali ne, to vas vprašam! Ali s m e biti kdo med nami,

ki tega ne bi razumel? Ali sme biti kdo med nami, ki bi pljuval v lastno skledo? Ali sme? (*Zapovedujoče.*) Odgovorite!

MNOŽICA (*skoraj soglasno*): Ne sme!

MARKO: In vendar se jih je našlo kakšnih dvesto, ki menijo, da so solze njihovih žena močnejši argument nego prvinska pravica do poštenega kosa kruha, dvesto, ki menijo, da je trenutna slabost njihovih želodcev bolj upoštevanja vredna nego borba za delo, kruh in svobodo!

MNOŽICA: Dol ž njimi!

MARKO: Stavko je treba nadaljevati do zmagovitega konca!

MARIJ (*ki se zdajci pojavi v ospredju*): Marko, ves ta tvoj govor je demagogija!

MNOŽICA: Vrzite ga ven! Kdo moti!

MARIJ (*prevpije z močnim glasom nemir*): Ne bodite neumni! Marko lahko govori, ko pa ga vzdržuje Rennova hčerka! Naravnost od nje je zdajle prišel sem. Pri njenem očetu je bil! Kaj je iskal tam?

MARKO (*vzroji*): Podlež, Iškariot!

NEKI DELAVEC (*ki stoji v bližini Marija*): Ali si bil tam ali nisi bil, to nam povej, Marko!

VEČ DELAVCEV (*ki stojijo v bližini Marija*): Da, to nam povej, Marko!

MARKO: Bil sem, toda...

VEČ DELAVCEV (*ki stojijo v neposredni bližini Marija*): Dovolj nam je te lopovščine!

MNOŽICA (*prvi trenutek onemi, potem se tu pa tam oglasijo posamezni delavci*): Kako? Ali je mogoče?

MARIJ (*močno*): Ta slepar in demagog! Do danes sem mu verjel...

MARKO (*zbesni ter skoči z odra. Nande in drugi ga skušajo zadržati, pa jim ne uspe. Marko se zakadi naravnost proti skupini, ki obkroža Marija*): Tega Iškariota moram zadaviti! (*Ko se prerije do Marijeve skupine, skuša napasti Marija, ta pa počepne ter se skriva.*) Kje je ta lopov? (*Nande, Eto, Frane in Karlo skočijo za Markom v dvorano, pa ne morejo priti več v Markovo bližino, ker se vsa množica drenja okrog Marka in Marijeve skupine. Nihče ne more več ne naprej ne nazaj. Vsesplošno kričanje: "Mir, sodrugi!" Marko rine naprej, je ves divji... Zdajci se ob njegovi glavi zabliška nož...*) O... o... o... zabodel me je... v srce... (*Nekdo zažene nekaj v svetilko. Tema.*)

Tema.

ČETRTI PRIZOR.

NANDE: Ubili so ga! Prižgite luč! (*Karlo prižge luč, ki jo je prinesel z odra. Slaba razsvetljava.*)

KARLO (*presunljivo*): Ubili...

HILDA (*ki se zdajci pojavi v ospredju*): Ubil ga je! Podlež! Pojdite vsaj po zdravnika!

KARLO: Že grem. (*Okrog Hilde in na tleh ležečega Marka se napravi prazen prostor.*)

HILDA (*ogorčeno*): Takšna kreatura!

NEKI DELAVEC (*Hildi*): Kdo pa si?

HILDA (*glasno*): Rennova hčerka sem!

MNOŽICA (*se čudi, jezi*): Kako, Rennova hčerka?

Ali je mogoče?

Kaj išče tu?

Vrzite jo ven!

NEKI DELAVEC: Ne, ne, na oder ž njo! Naj pove, kaj je resnica in kaj je laž! Naj pove, po kaj prišla sem!

MNOŽICA: Na oder ž njo! Naj govori. (*Jo nasilno dvignejo na oder.*)

HILDA (*jezno*): Po kaj sem prišla? Oče me je poslal sem, da bi mu pozneje sporočila, kaj se bo tukaj sklenilo.

MNOŽICA (*tuli, razgraja, cepeta z nogami*): Vohunka!

Ven z njo!

Ne, ne, naj govori!

HILDA (*zbrano, umerjeno*): Hoteli ste, naj bi vam povedala, kaj je resnica in kaj je laž. — Marko je bil moj dobri športni tovariš. Bil je v vsakem pogledu čist in prepošten. Res je, pred kakšnimi dvajsetimi minutami je bil še pri mojem očetu. Hotel je namreč rešiti zlom stavke tako, da bi bil mojega očeta prisilil, naj se prostovoljno odpove službi. Če se ne bi bil hotel moj oče prostovoljno vdati, bi ga bil ustrelil ter tako likvidiral stavko. To pa mu je onemogočil tisti Marij Lazzaroni, ki je deset minut pred Markom prišel k mojemu očetu ter mu vse izdal, tisti podlež, ki je vsak dan prihajal k mojemu očetu ter mu sproti sporočal vse sklepe, ki jih je napravilo vodstvo stavke, tisti izdajalec, ki je prejemal iz polnega delničarskega žepa umazane zlatnike... In temu možu, temu podležu, temu Judežu ste verjeli. Kakšni možje ste? Kako ste mogli le za bežen hip podvomiti o njem? (*Umolkne, se obrne ter odide skozi stranska vrata z odra.*)

PETI PRIZOR.

PREJŠNJI BREZ HILDE.

NANDE (*stopi na oder*): Sodrugi, slišali ste, kaj je povedala Rennova hčerka. Potrditi moram, da je govorila resnico. Preden je začelo zborovanje, nam je Marko vse razodel. Zdaj pa moramo vedeti, kaj nam je storiti. (*Se obrne proti mrtvemu Marku.*) Marko, v tem trenutku, ko si dal svoje dragoceno življenje za našo pravično stvar, ti prisegamo: Ne bomo se dali upogniti, ne bomo uklonili tilnika. Naj

nas zlomijo, upognili nas ne bodo. Pa čeprav traja stavka še en mesec, še pol leta, še eno leto, pa čeprav pomrjemo od gladu mi in naše žene in naši otroci... Prisegamo!

MNOŽICA (*soglasno, pretresujoče*): P r i s e g a m o !

Nekdo začne peti Marseljezo. Vsa množica se odkrije ter pridruži s svojimi glasovi pevcu. Mogočen spev, ki se počasi spreminja v turobno pogrebno pesem.

ZASTOR
K O N E C

Slovenske ustanove v Clevelandu

Zbira in urejuje Ivan Jontez

Soča

SLOVENSKO PEVSKO DRUŠTVO "Soča" je bilo ustanovljeno l. 1916 kot pevski odsek društva "Mir" št. 142 SNPJ, ki posluje v collinwoodskem okrožju na vzhodni strani mesta. Kot ustanovitelja se omenjata Anton Mrmolja in J. F. Durn; Mrmolja je bil prvi predsednik nove pevske skupine. Spomladi l. 1917 je zbor proglasil svojo samostojnost ter si izbral ime "Soča." Svoj stan je imel v cerkvenih prostorih na Holmes ave., ker Collinwood tedaj ni imel še nobenega narodnega doma. Ker je pomanjkanje primerne dvorane oviralo razvoj društva, je l. 1919 sprožilo akcijo za zgraditev narodnega doma. Sad tega podvzetja je Slovenski dom na Holmes ave., katerega zgraditev je bila v veliki meri zasluga "Soče," ki je v ta namen prirejala koncerte in se tudi drugače trudila za uresničenje te ideje. Čim je bil novi dom zgrajen, se je "Soča" preselila vanj in ostala pod njegovo streho do svoje smrti.

Zbor je imel dokaj burno zgodovino. Prva leta je bil po mišljenju napreden v zavednem delavskem smislu, pozneje so pa začeli prevladovati drugi elementi, kar je odgnalo napredne pevce drugam, zlasti k "Jadranu." Notranji spori, ki jih je povzročalo infiltriranje od strani cerkvenega zbora, zlasti pod agresivnim kaplanom Milanom Slajetom, so večkrat privedli "Sočo" v zastoje. Na višku razvoja je bilo društvo v letih 1922-23. Leta 1926 je postalo pasivno in postalo delavno spet l. 1930, ko se

je reorganiziralo. Dve leti pozneje je štel 55 pevcev in pevk.

Društvo je priredilo okrog trideset koncertov in je večkrat gostovalo tudi v sosednjih naselbinah. Sporedi teh koncertov nam niso prišli v roke.

"Soča" je prenehala l. 1935. Tega leta je imela svojo zadnjo prireditev, na kateri je podala Sattnerjevo kantato "Jeftejeva prisega."

Prvi pevovodje "Soče" so bili Albert Kolbezen, Peter Simčič in Primož Kogoj, zadnja, po reorganizaciji l. 1930 pa A. Perdan in Frank Vautar.

Slovenija

Katoliško pevsko društvo "Slovenija" je bilo ustanovljeno v avgustu l. 1919 v newburški naselbini. Prvi pevovodja je bil Peter Simčič, ki je sedem let pozneje zaradi opešane vida to službo opustil, nakar jo je prevzel Ivan Zorman. "Slovenija" goji cerkveno petje in slovensko narodno pesem, poje v cerkvi in izven cerkve na svojih in drugih prireditvah ter uživa sloves izvežbanega zbora. L. 1932 je imela 25 pevcev in pevk.

Drugih podatkov o tej pevski skupini nimamo na razpolago.

Jadran

"Jadran" je collinwoodsko pevsko društvo in njegova zgodovina je prav tako tesno povezana z zgodovino te, izmed vseh najbolj oči-

vidno slovenske naselbine v Clevelandu—pojdite na primer po prometni Waterlooški cesti in skušajte najti hišo, trgovino ali gostilno, ki ni slovenska in štejte jih na prste, pa vam bo najbrž nekaj prstov ostalo; in prisluhnite pozdravom, ki se izmenjavajo na ulici in zdelo se vam bo, da vas je zaneslo v kak slovenski trg—kakor na primer zgodovina obeh “Zarij” z naselbino na St. Clairski cesti, ali “Zvonova” z newburško. Če bi podrobno obdelali zgodovino tega društva, bi imeli pred seboj dobršen kos zgodovine te procvitajoče slovenske naselbine na vzhodnem robu Clevelanda, streljaj od obrežja na oči brezkrajnega Erijskega jezera, kajti “Jadran” je bil vseh dvajset let svojega obstanka eno njenih prvih in najvažnejših kulturnih društev. To bi se seveda lahko reklo tudi o marsikaterem drugem društvu ali ustanovi, katerih zgodovina je obenem zgodovina slovenske metropole v Ameriki. Škoda je le, da se to najbrž ne bo nikdar zgodilo; kar “Cankarjev glasnik” v danih razmerah lahko stori, je zgolj zbiranje in objavljanje izčrpnih podatkov o tem, kar imamo bodisi na kulturnem, gospodarskem polju itd., t. j. sestavi izčrpn pregled naše delavnosti na vseh teh poljih. Na to ponovno opozarjamo, da se ne bo pričakovalo od tega pregleda več kakor nam je mogoče dati.

O “Jadranovi” ustanovitvi beremo v spominski knjižici, izdani ob priliki praznovanja društvene desetletnice, sledeče:

“10. aprila 1920 se je zbralo skupaj nekaj naprednih rojakov v Collinwoodu z namenom, da se ustanovi pevski zbor. Zborovanje se je vršilo v Kunčičevi dvorani. Sklicatelj G. M. Kabay je pojasnil navzočim važnost tega zborovanja. Pojasnjuje, da se ustanovi izobraževalni klub, kateri naj bi vodil posamezne odseke, kateri bi se ustanovili pod pokroviteljstvom takega kluba. Spadali naj bi v tak klub pevski zbor, dramsko društvo, telovadno društvo itd. Navzoči sklenejo, da se apelira na Waterloo Klub, (organizacija, ki je vodila gibanje za zgraditev Slovenskega delavskega doma; op. zbiratelja), da bi spremenil ime v toliko, da bi se imenoval ‘Slovenski izobraževalni klub Waterloo.’ Potem se je razpravljalo o pevskem zboru in je bil izvoljen za dotično sejo za predsednika Kabay, za zapisnikarja F. Keršič. Ime društva se je dalo: ‘Slovensko pevsko društvo Jadran.’ K zboru so takoj pristopili: Albin

Praprotnik, G. M. Kabay, Mike Podboy, Marija Rant, Frank Gubanc, Vid Jančič, Frank Kalin, Ciril Ozbič, Anton Ukmar, Anton Dolgan, Leo Boštjančič, Frank Hayny in John Pavlin. Za pevovodjo je bil izvoljen Viktor Lesjak. V začasni odbor sta bila izvoljena: Alb. Praprotnik, preds. in G. M. Kabay, taj.

Na drugi seji je bilo poročano, da se ustanovni člani niso mogli sporazumeti z Waterloo Klubom in zato ostane društvo samostojno . . .

Na tretji seji je društvo izvolilo za svojega pevovodjo g. Johna Ivanusha, kateri je pevovodja še danes. Prva društvena zabava in javni nastop pevcev je bil 29. avgusta v Jug. Društ. Domu v Euclidu, Ohio. Odzvala sta se tudi pevska zbor ‘Zarja’ in ‘Edinost.’ Dne 5. decembra pa je prvič javno sodeloval pri koncertu pev. zbor ‘Edinost.’ Prva veselica v dvorani pa se je vršila dne 14. novembra pri Kunčiču.—Prve delnice za Slov. Del. Dom so bile kupljene dne 8. decembra 1920. Danes lastuje društvo za 1600.00 dol. delnic tega Doma . . .

Dne 5. januarja 1921 se je ustanovil mešani zbor. Prvi koncert ‘Jadrana’ se je vršil dne 3. aprila 1921 v Slov. Domu na Holmes ave. 4. januarja 1922 je društvo štelo 29 pevcev in 20 pevk . . . Sklep društva je tudi bil, da se priredita letno po dva koncerta, eden v jeseni in eden spomladi.”

Na koncu društvo vabi k sodelovanju, poudarjajoč:

“Naša dolžnost v tujini je, da vsi sodelujemo z našimi kulturnimi društvi, ker dokler bodo obstojala kulturna društva med nami, smemo trditi, da še ni zamrla slovenska narodnost v Ameriki.”

Društvo “Jadran” so torej ustanovili naprednjaki in vsota, ki jo je vložilo v delnice Slovenskega delavskega doma v Collinwoodu pove, da je bilo aktiven činitelj pri gradnji tega doma. Zaključne besede o “naših dolžnostih v tujini” pa povedo, da so naši ljudje tedaj še videli v Ameriki—tujino, začasno bivališče—naziranje, ki je odtistihmal izmrlo, kajti danes ve sleherni naš človek, da nima pod soncem druge domovine kot—Ameriko.

Zgoraj omenjeno desetletnico je društvo praznovalo dne 30. marca 1930 v Slovenskem delavskem domu s koncertom (gostovali zbori “Zarja,” “Zvon,” “Zorislava” in “Cvet”) in štiri-ridejansko spevoigro “Spominska plošča” (J.

špicar). Koncert, ki se je vršil popoldne, je imel sledeči spored:

Prekmorska pošta (Emil Adamič, meš. zbor "Jadrana"), Nedeljo zjutraj vstala bom (P. Marolt, moški četverospjev "Jadrana"), Majolčica (J. Pavčič, moški zbor "Zvona"), Naše gore (A. Foerster, meš. zbor "Zvona"), Veseli zbor (P. H. Sattner, moški zbor "Jadrana"), Hribčki, ponižajte se (Z. Prelovec, bariton solo Peter Dujmovič, pri pianu gdčna. Germ), zbor "Zorislava" z dvema točkama, Slovenske mladenke (H. Volarič, ženski zbor "Jadrana"), dvospjev (ime pesmi izpuščeno) Štefanija Česnik-Tolar in Mike Podboy, Svoboda (mešani zbor "Zarje"), Ljubezen in pomlad (moški zbor "Zarje"), Jutranja (P. Jereb, meš. zbor "Jadrana"), solist Louis Belle (spored ne navaja pesmi), Triglav (J. Aljaž, meš. zbor "Cveta"), Soči (J. Flajšman, moški zbor "Cveta"), Dobro jutro, Milka moja (Ivanush, žens. kvartet "Jadrana") in komičen prizor s petjem "Jurij Kranjčičev pred sodnijo" (Peter Zgaga).

Koncert je vodil John Ivanush. Pianistinja je bila Germova.

Spevoigro je režiral Joe Godec. Bila je podana drugič.

Poleg tega so bili zvečer na sporedu bratca in sestra Vadnal (tedanji Vadnalov trio in pozneje kvartet, ki je tako često nastopal na naših prireditvah v Clevelandu in drugod, da je postal v očeh javnosti ustanova zase) in gospodična Sintich z umetnim plesom, z gospodično Godec pri pianu.

Spored je bil vsekakor zelo obširen.

Dne 14. aprila 1940 je "Jadran" praznoval svojo dvajsetletnico, z uprizoritvijo romantične operete "Ciganska nevesta" ter izdal spominsko knjižico, v kateri najdemo obširen (in, najbrž površen) pregled zborovega delovanja, po katerem posnemamo, da je društvo priredilo 21 koncertov in operete "Spominska plošča," "Prvi april," "Adam Ravber," "Pri zaspani sovi," "Kakor stari, tako mladi," "Pri treh mladenkah," "Ciganska nevesta," "Divji Stanislav," "Raj na zemlji," "Sanje pod lipo," "Prva ljubezen," "Gostilna pri Zlatem rogu" in "Prelom prisege," od teh več kot polovico po dvakrat (sestavljalec pregleda je izpustil vsa imena avtorjev oziroma skladateljev teh del). Največ teh koncertov in spevoiger je vodil John Ivanush, ki je bil "Jadranov" pevovodja do l. 1935 (razen konverta v novembru 1927, ki ga je vodil John Pirc), ostale pa Louis Šeme (od l. 1935 do 1938) in sedanji pevovodja Jack Nagel. Režiserji pri spevoigrah so bili John Steblaj, Joe Godec, Avgust Kabaj in Vinko Coff.

Poleg tega je "Jadran" tudi često gostoval na prireditvah drugih pevskih društev.

Cvet

"Cvet" je newburško pevsko društvo, ustanovljeno leta 1924. Ker je naš napredni element v Newburghu številčno zelo šibek—naselbino kontrolira župnišče—, je novo društvo poseglo po članih v oba tabora, kar je pozneje privedlo do razkola. "Ameriški družinski kalendar za leto 1933" (edini vir, ki nam je na razpolago) pove o "Cvetu" sledeče:

"Imel je osem koncertov in vprizoril je dve igri, in sicer "Snubače" ter "Gostilna pri zaspani sovi." Prvi pevovodja je bil John Gombač, potem pa John Ivanush. Junija 1931 je nastal v zboru prepir zaradi vabila, da bi pel na odhodnici Rev. Gnidovca. Odzvalo se jih je tako malo, da niso mogli nastopiti. Nekaj mesecev pozneje je bil "Cvet" povabljen, da sodeluje na priredbi kluba št. 28 JSZ v Newburghu, tokrat pa se niso odzvali tisti, ki so bili prej za nastop pri odhodnici. Kar jih je prišlo, so zapeli par pesmi, a spor v zboru je to poostrilo. Peter Segulin si je prizadeval frakciji pripraviti v spravo, a ni uspel. Nastal je razkol in sta iz enega nastala dva zbora."

Drugi zbor je bil "Delavec," odsek kluba št. 28 JSJ, ki pa že več let ne obstoja.

Drugih podatkov o tem društvu nimamo.

Zadružni zbor

Slovenska zadružna zveza je leta 1927 ustanovila v Collinwoodu svoj pevski zbor, ki je deloval približno dve leti, potem pa shiral. Vodil ga je John Ivanush. Drugih podatkov nimamo.

Adrija

Najmlajša slovenska naselbina v Clevelandu je v Euclidu, ki je sicer samostojna občina, a se tako tesno dotika Clevelanda, da človek nikdar ne ve, v kateri občini stoji. Je pa tudi ta naselbina dokaj živahna na kulturnem polju, dasi se naravno ne more meriti s st. clairsko ali collinwoodsko naselbino. Kulturnih društev ji ne manjka. Eno teh je pevsko društvo "Adrija," organizirano l. 1927 kot dramsko društvo, ki pa se je bavilo le s petjem, vsled česar so za dramatiko navdušeni člani l. 1930 organizirali dramsko društvo "Naša zvezda" in "Adrija" je postala izključno pevsko društvo.

Društvo ima mešan zbor. Koncerte redno prireja. Zadnji koncert je podalo 9. nov. t. l. v

Slovenskem društvenem domu v Euclidu. Na sporedu so bile slovenske narodne in angleške pesmi. Zadnja leta prevladuje v društvu tu rojena mladina. Pečovodja "Adrije" je Frank Vautar.

Drugih podatkov nimamo.

Ilirija

Kakor ostale slovenske fare v Clevelandu, ima tudi fara Marije Vnebovzete v Collinwoodu svoj pevski zbor, o katerem beremo v spominski knjižici, ki je bila izdana ob priliki uprizoritve spevoigre "Darinka" 15. februarja 1931, sledeče:

"Pevski zbor 'Ilirija,' kot cerkveni pevski zbor obstoji že, odkar obstoji naša župnija Device Marije Vnebovzete. Ime 'Ilirija' smo si naredili leta 1928 iz razloga, da nastopamo pod tem kratkim, izrazitim imenom zunaj cerkve na koncertih, prireditvah, domovih ter da ločimo cerkveno petje od narodnega. Cerkvno petje gojimo pod imenom 'Cerkvenega pevskega zbora' in narodno petje pod zgoraj navedenim imenom 'Ilirija.'"

Knjižica poleg tega navaja kot pečovodjo Martina Rakarja.

Drugih podatkov v tej knjižici ni, dasi šteje 32 strani. (Kar je križ z veliko večino takih knjižic: vse najdete v njih, samo ne podatkov o društvih, ki jih izdajajo; izjeme so redke. Glavna in često edina važnost se polaga na oglase, med katerimi se sam spored često izgubi, da ga je težko najti.) In ves materijal,

kar ga imamo o tem društvu na razpolago, je ta knjižica ...

"Ilirija" še obstoja.

(*Dalje prihodnjič.*)

*

POPRAVEK IN POZIV

V nadaljevanju spisa "Slovenske ustanove v Clevelandu" v 3. številki IV. letnika je bilo po pomoti zapisano, da je sedanji pečovodja socijalističnega pevskega zbora "Zarja" John Krabec. Pravilno se mora glasiti, da je njegovo ime Joseph Krabec.

Čitatelji "Cankarjevega glasnika" so gotovo že opazili, da je o nekaterih društvih v tem spisu mnogo manj podatkov kot o drugih. Krivda pa ni zbirateljeva, temveč društvenikov samih, ker se ne zanimajo za stvar dovolj, da bi mu preskrbeli te podatke o svojih društvih. Zbiratelj je razposlal kup pismenih prošenj za sodelovanje in nagovarjal razne društvenike osebno, apeliral je tudi potom časopisov, toda odziv je bil zelo slab. Tako se mora zadovoljiti s podatki, ki jih — često povsem po naključju — sam iztakne.

Zdaj se ponovno obrača na vse, katerim je do tega, da bodo njihova društva ali ustanove pravično zastopane v tem spisu, da mu pomagajo priti do podatkov (programi, opisi, podatki iz zapisnikov itd.) o svojih organizacijah. V nasprotnem slučaju se bo delo nadaljevalo kakor bo mogoče, s podatki, ki bodo na razpolago kakor se je delalo doslej. Kdor ima podatke ali želi pojasnila, kakšni podatki so potrebni, naj se obrne na naslov: Ivan Jontez, 16011 Waterloo Rd., Cleveland, O.

Julkina zmota

E. K.

KO JE PRIŠLA JULKA DOMOV, je niso vse reči, kar jih je nakupila, nič posebno veselile. Njeni živci so bili kakor zavozljana štrana. Hotela je samo sebe prepričati, da mora spraviti svoje misli v red, ker ima pred seboj nekaj važnega, pa je niso hotele ubogati. Neprenehoma so se vračale k sestanku z Rikom. Kaj je usoda nameravala, ko je usmerila njene korake naravnost tja, kjer ga je morala srečati? In kaj je prav za prav dosegla?

Tak čuden, povsem nenaden sestanek mora kaj pomeniti. In zakaj je tudi Torn moral biti tam?

Priznati si je morala, da se je prvi hip, ko ju je uzrla skupaj, ustrašila. Torn je njen sovražnik, pa naj govori, kar hoče. Nevaren sovražnik, ker je zvit. Vendar se pa zdi, da ni hujskal Rika proti njej, sicer bi se bil moral ves tisti prizor drugače odigrati. Ali pa je bila tudi v tem kakšna zvijača ...

Jezna je bila tako, da so ji kolena klecala in je morala sestiti . . . Kaj bi sploh mislila na to, ko čaka nanjo toliko nalog? Zdaj, ko je Riko sprejel vabilo —

Kako in odkod ji je prišla ta misel? — Morda je bil to namen usode. Pa vendar—kaj je s tem dosegla? Tisti hip, ko ga je povabila, je imela močno, živo čustvo, da je to nenavadno važno. Pa zakaj? V resnici je res le nje-ga vabila in nič ni bila presenečena, ko je Torn odklonil. Če bi prišel, posebno če bi še pripe-ljal ženo—oh, to žensko!—s seboj, ne bi imela ves večer mirnega trenutka.

Dih ji je zastal za hip . . . Ali je res tako? Ali ni želela, da bi tudi Torn sprejel vabilo, on z velikim številom znancev še posebej?

Kaj, za božjo voljo, je vse to vredno zdaj? Večer se bliža in sto reči je treba še pripraviti. Kako neki sprejme Lipman vest o tem vabilu? Na to tudi ni mislila. — Eh kaj! Sam ji je de-jal, da naj povabi, kogar hoče. In nič škode ne bo, če bo videl, da je imela moža, ki se zanima za bolj globoke reči in zna kaj več povedati kot on. In če bi Lipman postal nekoliko ljubo-sumen, bi to morda, še povečalo njeno oblast nad njim . . .

Ne, tako se ne pride nikamor. Nehajte, nehajte, misli, ki le trapite in ne dajete nobene-ga sveta . . .

Mehanično je vstala in stopila do omare, v kateri je Lipman hranil svoje pijače. Nato-čila si je žganja in ga popila, pa se ji je zdelo, da jo je to ogrelo in pomirilo. Začela je hoditi po sobi in ker se ji misli še niso hotele zbrati, si je natočila še eno šilce. Tedaj se je počutila bolj veselo in lahko. A vendar je morala sestiti. Misli je niso več mučile, temveč so se odmi-kale—dalje, dalje in nenadoma je preskočila cele dni, par tednov. Veliki večer je prišel. Avta so se ustavljala pred hišo. Ona poprav-lja Lipmanu ovratnik in mu gladi frak, ki ga je prenerodno oblekel. Mož je v teh rečeh tako površen . . . ! Kam bi prišel brez nje? Zdaj se je treba pripraviti, sprejemati goste. Tudi tega rituala mož ne razume; če ne bi bilo nje, ki je že preživela take ceremonije, bi se obna-šal kakor kmet v palači . . . No, obljubil ji je, da bo pazil nanjo in se ravnal kakor ona. Malo jo pa vendar skrbi; koliko gostov se bo od-zvalo? Kdo pride? . . .

Pozorišče se je magično izpremenilo. V gledališču je. Na sliki je Ana, prodajalka ja-

bolik kot velika dama z očetom fanta, ki je za-ljubljen v njeno v Franciji živečo hčerko in jo misli poročiti. Hiša je velika kakor njena in velika družba naj se zbere nocoj, da bo nare-dila globok vtis na očeta. A preoblečena dama vsa trepeče v duši. Kaj, če ne bo nikogar? Če pride na dan, da prodaja jabolka na cesti? Oče prepove fantu poroko in vse bo izgubljeno. V njenem srcu je črna tragedija. Toda glej! Vrata se odpro in lakaj naznani: Njegova od-ličnost, župan mesta New Yorka! In nato: Njegova eksclenca, guverner države New York! Sami odlični, visoki gostje prihajajo, vsi se ji klanjajo, vsi jo spoštujejo; fantov oče pa se čudi, ker je toliko več odličnosti kot je je pričakoval in njegov ponos raste, raste ka-kor čarovnikovo drevesce, a dama jabolčarka komaj zadržuje solze iznenadne sreče . . .

In Julka se je zbudila . . .

Kako da sanja o sliki, katero je videla pred leti in se ji je zdela nemogoča in je po-polnoma pozabila nanjo? Če bi ji bila prišla v spomin, bi bilo naravno, da prihaja v njene sanje. A tako—tako morajo sanje imeti druga-čen pomen. Ha! Njen večer bo uspešen in sla-ven kakor je bil večer prodajalke, ki je bila dama le za en dan, le da zanjo to ne bo konec, temveč pravi začetek. In Riko bo priča njene-ga slavja in to je morda bil namen usode, ki je uredila vse tako, da sta se morala srečati. In lepo bi bilo, če bi bil tudi nevoščljivi Torn navzoč . . .

Kdo ve? Ali ni nekdo pravil, da so med Lipmanovimi znanci politične osebe? Četudi ne pride sam guverner . . .

Toda koga naj zdaj še ona povabi?

Na misel ji je zopet prihajalo ime gospe Hickney. Ona je bila tako ljubezniva . . . Pa moderna je. Saj je tudi sama razporočena, to-rej ne more imeti malenkostnih predsodkov, četudi je Whitney govoril . . . Eh—kaj! Whit-ney tudi ni prerok. In tudi on bi moral priti . . .

Obšla jo je trudnost in spoznala je, da mo-ra posle odložiti za drugi dan. Človek ni iz že-leza. Še malo se je okrepčala z žganjem, potem je vzela revijo, ki se največ bavi z misterijoz-nimi povestmi, legla na zofo, nekaj časa čitala in potem sladko zadremala. Zopet se ji je mno-go sanjalo, toda vse je bilo nepovezano in ni imelo nobene zveze z resničnostjo . . .

Ko je Lipman prišel domov, je bila že te-

ma. Videč jo spečo, se je najprej mislil obrniti in oditi. Potem jo je pa vendar zbudil.

"Žal mi je, toda čas je, da greva večerjat," je dejal. "Počakal bi bil, ampak nocoj imam opravke in po večerji bova imela le časa, da vidiš kakšno sliko."

"Že prav," je Julka odgovorila in si raztegovala ude. "Ali so tvoji opravki tako važni?"

"Če ne bi bili, bi jih odložil."

Zdelo se ji je, da je nemiren in ni silila dalje z vprašanji. Opravki so res včasih važni. Že je hotela reči, da naj gre sam večerjat, ona si pa poišče kaj hladnega v ledenici, toda tisti hip se je premislila. O nečem mora govoriti z njim. Zdaj ne ve natančno, o čem, toda nekje zadaj v glavi ji tiči in ko se okrepeča z dobro večerjo, se že spomni. Napravila se je torej in odšla sta v bližnjo gostilno.

Ko je natakark prinesel torto in kavo, je vprašala:

"Ali si že sestavil seznam gostov, katere misliš povabiti?"

"Ne še," je odgovoril; "zadnje čase sem bil zelo zaposlen. Ne boj se, kmalu boš imela vsa imena."

"Ali misliš povabiti tudi Whitneyja?" je zopet vprašala.

"Whitneyja? Zakaj vprašuješ?"

Res, zakaj je vprašala? Sama ni vedela, zakaj.

"Mislila sem, da sta dobra prijatelja."

"Lahko ga povabim. Dobro se pozna, četudi spada bolj med tiste ljudi, ki brskajo po knjigah in govore drgačen jezik."

"Bolj olikano govori, si mislil."

"Olikano! — Pa naj bo olikano. Pa kaj? Ali sem jaz neolikan? Tudi jaz sem imel nekoliko šol in nisem črnc. Ampak zdaj mi ni treba več delati izpitov. Povabiva ga, nikomur ne bo na poti in dobro se mu bo zdelo."

"Saj nisem mislila nič posebnega, le spomnila sem se, da naju je prav za prav on seznanil."

"Mhm—to je res," je prikimal in si natočil kozarec vina, medtem ko se je kava hladi-la. "Prav imaš. Ali ni tudi on malo gledal za teboj? Ali ne misliš, da bo malce ljubosumen, če naju vidi kopulirana?"

Julko je spreletela vročina. Morala se je posiliti, da je glas ni izdal.

"To so otročje šale. Vprašala sem le zato,

ker ne poznam skoraj nobenih tvojih znancev in prijateljev."

"Kmalu jih spoznaš. Prepričan sem, da pridejo vsi, ki dobe vabilo. Tudi jaz imam svoj vpliv."

Srbelo jo je, da bi ga vprašala, kakšne vrste ljudje so, kakšni so njegovi opravki, v čem je njegov vpliv, pa vendar ni mogla. Kadar je hotela od Rika kaj zvedeti ali mu kaj povedati, prijaznega ali neprijaznega, ji nikdar ni bil jezik zavezan. Z Lipmanom je drugače, a vendar je čutila, da je njen sedanji mož le bogatejši, duševno pa gotovo ne močnejši od prvega. Obrnila je besedo na neznatne reči, potem se je pa nenadoma spomnila, o čem je hotela govoriti z njim.

"Povej, zakaj vendar nočeš najeti šoferja? Ali bi bil to res tako velik izdatek?" je vprašala.

Lipman se je nasmejajal.

"Izdatek! Tri bi lahko najel, če bi šlo za to. Ampak čemu mi bo, ko znam sam voziti in mi je to zabava? Da bi sedel ves napihan pri kolesu, jaz bi se pa moral skrivati na zadnjem sedežu! Kmalu bi on bil bolj gospodar avta kot jaz sam."

Julka je molčala. To ga je dražilo.

"Ali ni tako kot pravim?" je vprašal.

Julka še ni odgovorila. Nekaj časa je tudi sam molčal kot da čaka na njen odgovor, a ko ga ni bilo, je zopet povzel:

"Kako pa ti misliš?"

"Če si tako sklenil, ni vredno, da bi govorila," je skomizgnila.

"Vredno! Uganiti ne morem tvojih misli, če mi jih ne poveš. Bolje je, da poveš, sicer bom moral misliti, da sem ti storil kakšno krivico."

"Nisem rekla, da je krivica. Ampak same-mu bi se ti moralo zdeti neumno, da se vedno vozim s taksijem, ko imava avto."

Lipman je skoraj prevrnil kozarec z vinom.

"To je druga reč. Zakaj mi nisi tega prej povedala? Saj veš, da ne mislim na vse. Zdelo se mi je, da si s taksijem neodvisna. Pokličesh ga, kadar ga potrebuješ in nimaš nobenih skrbi."

"Sam se pa vendar rajši voziš s svojim avtom."

"Zato, ker me voznja veseli."

"No—pustiva to."

“Ne. Rešiva stvar. Jaz vem, kaj lahko storiva. Ti boš imela svoj avto in šoferja, kadar se skupaj peljeva, pa vzameva mojega in jaz bom lahko vozil kakor doslej. Tako bo menda prav za oba.”

“Volk bo sit in koza cela,” se je nasmejala.

“Ali si zadovoljna s tako rešitvijo?”

“Lahko bi bila zadovoljna. Ampak čemu potrebujeva dva avta?”

“Čemu?”

Mislil je, da res tako računa kakor govori.

“Saj vidiš, da rabim svoj avto kakor nanesajo posli. Brez njega bi sam moral včasih petkrat, desetkrat na dan klicati taksi. To bi bilo smešno, ko znam vsaj toliko kolikor šofer.”

“Razumem. Ampak če naj bo tako, ni treba velike limuzine zame. Z dvema sedežema zadostuje.”

“Kajpada! Da bi morala sedeti zraven šoferja, da ne bi nikdar imela prostora za kakšno prijateljico . . . Ne, čim bova imela malo časa, morda že jutri pojdeva pogledat v par prodajalen in kar ti bo najbolj všeč, si izbereš. To je zaključeno. Zdaj pa pojdiva v kak kino in potem čaka name delo.”

Vstala sta in šla. Rada bi ga bila vprašala, kakšno delo mora opravljati tako pozno, toda zopet ni mogla spraviti vprašanja iz sebe. Namesto tega si je dejala, da je bolje, če ne poizveduje, da ne bo tudi on vpraševal, če bi slučajno ona kdaj izostala čez noč.

Če bi . . .

Pa ne, da bi bili tudi njegovi nočni opravki take vrste . . . ?

Norost . . . On je vesel, da ima njo; ona mu popolnoma zadostuje. Nočni opravki—to bo v zvezi s posli, o katerih je namigaval Torn in nekoliko bolj jasno govoril Whitney in to je nič ne briga. Kmalu bo njun veliki večer in potem—potem bo njena naloga, da izkrči pot v družbo. Kako? Tega danes še ne ve, ampak oči bo imela odprte in ušesa ne bodo gluha, pa bo našla pot kakor so jo našli drugi. Šla sta v kino in ko je bila slika končana, mu ni niti dovolila, da bi jo spremil, češ da zna sama pot in naj se zaradi nje ne zadržuje, da ne zamudi svojega dela. Tako sta se poslovila in ona se je odpeljala—zopet s taksijem. Čudno, da ji je zopet prišel Whitney na misel. Toda naključja se ne primerjajo vsak dan.

(Dalje prihodnjič.)

Nov vitamin

O VITAMINIH se dandanašnji mnogo govori in piše in skoraj vsakdo ve, da so te snovi potrebne za našo rast, za telesno normalnost, za zdravje sploh. Izdelovanje koncentriranih vitaminov je postala velika industrija, ki oglašuje svoje izdelke navadno z velikim bobnom. Toda velik del te reklame je nepotreben, kajti navadno dobimo v hrani vse vitamine, ki so res važni. Seveda ljudje včasih ne uživajo prave hrane, ali pa jih bolezen oslabi in tedaj jim mora zdravnik predpisati te ali one vitamine, da se odpravi pomanjkanje, ki bi lahko postalo nevarno. On mora vedeti, kateri vitamini so v danem slučaju potrebni in odmeriti pravo količino. Zdravi ljudje se pa motijo—kot je dejal dr. P. W. Brown na znani kliniki bratov Mayo—če mislijo, da bi uživanje vitaminskih tablet preprečilo bolezni, katerim so eventualno izpostavljeni.

Vitaminov je mnogo vrst in vsakemu je

narava določila poseben namen. Vsi pa vedi najbrže še niso znani, kajti prav za prav še ni davno, odkar so odkrili, da dobivajo na daljnem vzhodu hudo bolezen beri-beri ljudje, ki uživajo mnogo riža in sicer rafiniranega riža, medtem ko se ne loti tistih, ki kuhajo riž kakor pride s polja. Po raznih poizkusih so dognali, da riž pri čiščenju in gladenju izgubi snov, ki prepreči omenjeno bolezen. Tako so prišli prvemu vitaminu na sled in spoznali njegovo veliko važnost. Od tedaj so jih odkrili lepo vrsto in jih še vedno odkrivajo. Označujejo jih s črkami—a, b, c itd.—in včasih morajo črki dodati še številko kot na primer b1, b2, ker so izkušnje pokazale, da sta tam, kjer so prvotno poznali en vitamin, v resnici dva.

Zadnji, o katerem poročajo znanstvene publikacije, je dobil črko “k” in vesele ga bodo predvsem matere, katerim je pri porodu notranja krvavitev novorojenčkov pomorila ve-

liko število otrok. Zdravniki so bili obupani, videči toliko novorojenih, katerim se je stekala kri v lobanjo in jih ugonobila ali pa naredila iz njih neozdravljive kretene, sredstva pa niso imeli nobenega, da bi preprečili to morijo. Sedaj jim ga daje novo odkriti vitamin k.

Zgodovina tega odkritja je dokaj zanimiva in ima svoj začetek v Kopenhagenu, kjer je dr. Henrik Dam na ondotnem vseučilišču delal poizkuse z novo izvaljenimi piščanci. Kar je hotel dognati, ni imelo nič opraviti s krvavitvami; zanimalo ga je, kako se v telesu rabi maščoba, ki je v hrani. Toda nekega jutra je našel nekoliko piščancev mrtvih in ko je z izkušenimi prsti odgrnil nekaj perja, je spoznal, da je prišla iz notranjih organov kri v kožo in piščanci so izkraveli. Profesor Dam je dajal piščancem hrano, ki je, kolikor mu je bilo znano, obsegala vse potrebne vitamine. Ko pa je preiskal kri mrtvih piščancev, je spoznal, da v njej ni nič protrombina, ki je ena štirih snovi, potrebnih, da se kri strdi. Po raznih poizkusih je dognal, da ne nastopi krvavitev, če da piščancem zmlete alfalfe ali pa svinjskih jeter. Ta hrana mora torej obsegati snov, ki preprečuje krvavitve in katere ni bilo v drugi hrani. Imenoval je to snov vitamin k.

Nekaj časa pozneje so se ukvarjali s tem vprašanjem na državnem vseučilišču v Kaliforniji. Profesor Herman J. Almquist je s svojimi pomočniki poskušal krmiti piščance med drugim z zmletim ribjim mesom. Ko so rabili sveže meso, ni nič pomagalo; ko pa so vzeli gnile ribe, je bil uspeh popoln, po čemer se je dalo zaključiti, da so bakterije, ki povzročajo gnilobo, tiste, ki izdelujejo vitamin k.

Na podlagi teh rezultatov so začeli na vseučiliščni medicinski fakulteti v St. Louisu s temeljitimi znanstvenimi raziskavami. Povod je dal dovršeni dijak Ralph McKee s tem, da je skupini tovarišev čital razpravo o svoti uspehov na tem polju. Največji vtis je razprava naredila na načelnika biokemičnega oddelka, dr. Edwarda A. Doisyja, ki je prišel do zaključka, da bi bil resničen uspeh dosežen le tedaj, če bi se posrečilo, dobiti misteriozni vitamin k v čisti obliki. Zbral je svoje pomočnike in jim dejal, da se bodo lotili tega dela in si ga razdelili. Člani te skupine so bili Doisy sam, dalje MacCorquodale, Thayer, Binkley, Yglesias in McKee. Thayer je dobil nalogo, da skrbi za piščance, McKee naj bi se ukvarjal z gnili-

mi ribami, Binkley z alfalfo, ostali trije pa bi imeli kemično delo.

Začeli so s svojimi poizkusi leta 1936. Medtem je v Kopenhagenu dr. Dam nadaljeval svoje eksperimente.

Najprej je bilo treba najti kakšno snov, ki bi znani-neznani vitamin izveklela, ali pomagala izveleči iz alfalfe in iz gnilih rib. Po raznih ponesrečnih poizkusih so jo našli. Bil je petrolejev eter, ki ga čistilci rabijo za snaženje oblek. S pomočjo te tekočine so se polagoma približevali cilju. Snovi, ki so jih na ta način izolirali, so postajale močnejše, dokler ni na posled ena v majhni količini zadostovala, da je ustavila krvavitev piščancev. To seveda še nikakor ni bil vitamin sam, temveč še vedno snov, v kateri je tičal.

Vprašanje pa je bilo, ali bo ta substanca vplivala na človeško krvavenje enako kakor na piščančvo. Iz Kopenhagena, kjer se je dr. Damu posrečilo, dobiti nečist ekstrakt vitamina k, je prišlo poročilo, da so ga v raznih kirurških slučajih rabili s popolnim uspehom. S klinike bratov Mayo so poročali podobno in enak uspeh so dosegli v bolnici v Iowa City.

Vse to je kazalo, da so raziskovalci na pravi poti in da morajo priti do cilja, če nadaljujejo previdno v isti smeri. Izkazalo se je, da mora biti vitamin k maščobi podobna snov. V črevesju se maščoba prebavlja s pomočjo žolči. Če se zgodi kaj nerednega aparatu, ki ga je narava ustvarila za proizvajanje žolči, se maščoba—v tem slučaju vitamin k—ne more prebaviti in ne pride v krvni tok. To lahko povzročijo različne bolezni ali nerednosti, na primer infekcija, kamen v ledvicah ali v žolču, gotove bule, oslabitev jeter. Če se to zgodi, izgubi telo sposobnost, da bi izdelovalo protrombin, brez katerega se kri ne more strditi in postane vsaka kirurška operacija ali razmerno majhna rana lahko smrtno nevarna.

V kirurgiji so se začeli posluževati ekstrakta, kakršen je bil tedaj na razpolago. Bolnik je pred operacijo dobil vitamin k in soli, ki pospešujejo vsesanje vitamina v kri. Par ur je zadostovalo, da se je kri dovolj okrepcala in se je krvavitev ran pri operaciji preprečila.

Medtem je skupina v St. Louisu nadaljevala svoje poizkuse z namenom, da doseže čisti vitamin. Dve leti je trajalo to delo brez počitka in tedaj so dobili neko rumenkasto olje, od ka-

terega ni moglo biti več daleč do čistega vitamina.

Tedaj so doživeli neprijetno presenečenje. Nekega jutra je bilo nekoliko piščancev mrtvih. Olje torej ni prineslo rezultata. Potem, ko so izvršili eksperimente že z več kot dvajset tisoč piščanci in dosegali z nečistim izvlečkom lepe uspehe, je bilo to hudo razočaranje. Toda najti je bilo treba vzrok. In našli so razlago. V čisti obliki je vitamin k občutljiv za svetlobo. Sončni žarki ali električna luč ga razdene. Kaj je torej storiti, da se more delo nadaljevati? Kazalo ni nič drugega kot delati brez svetlobe. S krovnim papirjem so zagrnili vsa okna in nadaljevali delo v poltemi, ob zaprtih oknih. To ni bila šala. Dišalo ni lepo; gnile ribe niso vijolice. Oči so se s težavo privadile mraku in nekaterim so se vnele. Toda ko je minilo še eno leto, so bili na cilju: imeli so čisti vitamin k v podobi kakor limona rumenega olja.

Če je bilo treba potrdila, da so dosegli, kar so iskali, so jim ga dala poročila profesorja Almquista iz Kalifornije in L. J. Feiserja s harvardskega vseučilišča, ki sta oba skoraj ob enakem času dosegla enak rezultat.

Vitamin k je sedaj temeljito raziskan in opisan in znana je metoda za njega umetno izdelavanje. Poklicanim zdravnikom in kirurgom je na razpolago in v zdravstvu je že povzročil velike izpremembe. Največji pomen ima vsekakor v porodnih bolnicah. Veliko število novorojenčkov—nekateri trdijo, da približno njih polovica—ima premalo protrombina v krvi, vsled česar ima ob porodu in prve dni po porodu najneznatnejša ranitev lahko fatalne posledice. V bolnici vseučilišča v Virginiji sta dr. Dupont Guerry in profesor William W.

Waddell prva naredila poizkuse v porodnici. V 219 slučajih, v katerih se novi vitamin ni rabil, je bilo 23 krvavitve. V štiri sto slučajih, v katerih so ga dali otrokom, so bile vsega skupaj štiri krvavitve. Nekoliko minut zadostuje, da se krvavitve ustavi.

V nekaterih slučajih dajejo materam zadnji mesec pred porodom vitamin, v drugih ga dajejo novorojenčkom kot preventivno sredstvo. Z delom seveda nadaljujejo in uspehi se množe. Mnogo krvavitve, za katere prej ni bilo nobene pomoči, so ustavili in rešili otrokom življenje in zdravje. Po vseh dosedanjih uspehih se lahko sodi, da je novi vitamin neprecenljivo sredstvo v boju človeka zoper prezgodnjo smrt. Le v enem slučaju vitamin k ne pomaga. To velja za bolezen, imenovano hemofilija, kateri je bil podvržen sin zadnjega ruskega carja, člani nekdanje španske dinastije in razni manj znani ljudje. Ta bolezen je podedovana po materah. Kri takih bolnikov se ne strdi in zato je najmanjša rana smrtno nevarna. Vzrok pa ni pomanjkanje protrombina, temveč neke druge snovi, ki je tudi potrebna za strditev krvi. Z vitaminom k so poskusili, pa so dognali, da za to bolezen, ki je sicer redka, ne pomaga. Pred par leti so naredili ekstrakt iz kačjega strupa in v nekaterih slučajih so pri hemofiliji s tem dosegli uspehe. Od tedaj ni bilo več slišati o tem zdravilu, pač menda zato ne, ker ni mnogo prilike za rabo.

Poleg porodnice bo vitamin k igral veliko vlogo pri kirurških operacijah, pri katerih je včasih nevarnost krvavitve velika, kar je kirurgom prizadevalo dosti skrbi in oteževalo njihovo delo. Tudi tukaj obljubujejo dosednji uspehi veliko izboljšanje.

Z lažmi se -- včasih -- zmaguje

NE MORE SE TAJITI, da so laži nacijem mnogo pomagale in ker se nanje zelo zanašajo, so ustanovili posebno ministrstvo za laži in prevare, imenujejo pa to delo "propagando." Ena prvih in najpodlejših laži, ki je Hitlerju pomagala do oblasti, je bila njegova trditev, da je nacistična stranka "socialistična," kar je privedlo na tisoče delavcev in naprednih intelektualcev, med njimi dva brata

Strasserja v njegov tabor. Starejši, Georg, je bil ubit tisto noč, ko je Hitler izvršil zločinsko krvavo čistko, katere glavna žrtev je bil Roehm. Strasser je moral umreti zato, ker je spoznal, da Hitler nikdar ni mislil na kakršen koli socialističen program in je prodal stranko največjim nemškimi industrijalcem. Vse to opisuje zelo nazorno Otto Strasser v svoji knjigi "Hitler et moi" (Hitler in jaz).

Neprenehoma ponavljane politične laži, prelomljene obljube, pogažene pogodbe so dobro znane vsakomur, kdor ni prespal zadnjih let. Ena njegovih najljubših laži, na katero ne pozabi ob nobeni priliki je pa ta, da Nemčija nikdar ni bila premagana. Ker pa vendar ne more utajiti silnega poloma leta 1918, se poslužuje cenenega trika s pravljico, da je bila Nemčije zahrbtno poražena od "domačih sovražnikov," kar mu je dolgo pomagalo pri preganjanju socialistov in—do sprijaznjenja s Stalinom—komunistov. Taka laž lahko postane zelo popularna, ker je prijetna "narodnemu ponosu," pa tudi, če se dovolj globoko vkorenini, nevarna, kajti kaj pomaga, boriti se proti armadi, ki je nepremagljiva? Nacistična propaganda skuša to laž sugerirati ne le Nemcem, katerim naj bi okrepila pogum, ampak še bolj nasprotnikom, katere naj bi demoralizirala.

Med mnogimi neumnimi verami je tudi ta, da je sramota za armado, če je premagana. To je pač velika oslarija, tudi če se osebna hrabrost smatra za najodličnejšo človeško lastnost, kar pa tudi ni. Ta hrabrost sicer ni zgubila vsake vrednosti, ampak v moderni vojni odločuje ta instrument mnogo manj od druge mašinerije, ki nima ne inteligence, ne značaja. Hrabrost poljskih vojakov so potrdili nešteti tuji očevdci, ki niso imel nobenega razloga, da bi Poljake po krivem dvigali v nebesa, pa vendar so bili strašno poraženi, ker se njihova sila niti v sanjah ni mogla meriti z nemško. Zaradi tega pač trpe kakor je malo katere ljudstvo kdaj trpelo, toda sramota ni padla nanje. Kdo bi se upal, sramotiti malo Nizozemsko, ki ni imela toliko vojaštva kot en sam nemški "Gau?" V Belgiji se je osramotil Koburžan kralj, nikakor pa ne belgijsko ljudstvo ali njegova vojska.

Zakaj je torej treba trditi, da Nemčija nikdar ni bila premagana, ko govori zgodovina nasprotno?

Ni se treba vračati v Napoleonove čase, ko govore dogodki iz zadnje vojne dovolj jasno. Nemška armada je takrat bila res premagana, tako premagana, da je splavala vsa disciplina po vodi, da so bile čete razbite, da se je vojska vračala domov ne kot organiziran zbor, ampak v čoporih brez vodstva in organizacije.

Poglavje nemškega poraza se je pričelo dne 8. avgusta 1918. General Ludendorff je

pozneje priznal, da je bil to najtemnejši dan za nemško armado. Ta dan so zavezniki odločili za začetek svoje ofenzive. Nekoliko tednov je bilo na zapadni fronti precej mirno. Omenjenega jutra ob pol petih zjutraj je začelo na vsej črti okrog Amiensa treskati. Topništvo je otvorilo tak ogenj, kot ni bil znan v teku vse vojne, oddelek tankov je začel prodirati, tem so sledili Kanadci in Avstralci četrte armade, dalje proti jugu je prodirala prva francoska armada in na drugem mestu so Amerikanci nastopili ofenzivo. Zvečer so Nemci bili vrženi osem milj nazaj. Sedem nemških divizij je bilo razbitih, deset tisoč ujetnikov in dve sto topov je padlo v zavezniške roke. V teku treh dni so zavezniki ujeli še dvajset tisoč Nemcev in zaplenili nadaljnih dvesto topov. Imeli so pač velike izgube, toda te čete niso opešale. Dne 12. avgusta so bili Nemci potisnjeni dvanajst milj nazaj. 20. avgusta so zavezniki prodrli glavno obrambno črto. Prvič v štirih letih se je tedaj opazilo, da je začela nemška morala pešati. Ludendorff je pisal o teh usodnih dneh tako: "Poročali so mi o takem obnašanju naših vojakov, kakršnega ne bi bil nikdar smatral za mogoče v naši armadi. Celi oddelki so se vdajali posameznim sovražnikom ali majhnim četam."

Vse bojišče ob Sommi je v začetku septembra prišlo v zavezniške roke. V desetih dneh so zavezniki osvojili toliko zemljišča, za kolikor je pred štirimi leti boj trajal štiri mesece.

28. septembra sta se Ludendorff in Hindenburg sešla in oba sta prišla—vsak zase—do zaključka, da je zelo malo upanja, da bi se mogla nemška armada postaviti v bran na sedanji fronti. Skupno sta poslala v Berlin telegram, v katerem sta vladi svetovala, naj skuša čim prej skleniti mir.

Prav v tem času pa je nemška armada doživela najusodnejši poraz: Hindenburgova črta je bila prebita. To je bila obrambna črta, o kateri so Nemci ves čas trdili, da je nobena sila ne more prodreti in da lahko kljubuje najmogočnejšemu napadu. Tako so letos Francozi verjeli v svojo Maginotovo črto in tako Nemci sedaj verjamejo v svoj "Westwall" ...

Napredovanje zaveznikov se je še pospešilo; St. Quentin je padel v francoske roke, potem so Kanadci vzeli Cambrai, drugi dan je padel Le Chateau, potem Lille, potem Douai ...

25. oktobra je bil Ludendorff poklican v

Berlin, da poroča o položaju. Njegovo poročilo je bilo kratko, a jasno in značilno: "Upanje je splavalo po vodi, za Nemčijo je vojna izgubljena . . ."

Hitler govoriči, da so Nemčijo premagali domači sovražniki, ki so ji zasadili nož v hrbet. Do tega časa pa v Nemčiji ni bilo revolucije; ta je izbruhnila šele, ko so Nemci spoznali, da je armada tepena in Nemčija premagana. In pričela se revolucija ni v notranjosti države, ampak v Kielu, kjer so se uprli mornarji. To se je zgodilo v začetku novembra. Ob tem času se je vršila zadnja bitka ob kanalu med rekama Oise in Sambre. Nemci so obupno bombardirali in rabili cele oblake strupenega plina, a niso mogli zadržati prodirajočih zavznikov, ki so premostili kanal in na drugi strani začeli potiskati z nepremagljivo silo

nazaj. Tedaj je disciplina popolnoma odpovedala in začel se je beg neorganiziranih čoprov. V teh treh mesecih so Nemci izgubili štiristo tisoč ujetnikov, več kot šest tisoč topov in ogromno število mrtvih.

Ti dogodki so tako utrjeni, da jih nobena beseda ne more utajiti. Zgodilo se je tako, ker se drugače ni moglo zgoditi. Kljub temu ponavlja Hitler svojo laž, da nemška armada nikdar ni bila premagana.

Z lažmi se včasih dosegajo uspehi, ampak kakor je Lincoln dejal: Nekateri ljudi imaš lahko vedno za norca; nekaj časa imaš lahko vse ljudi za norca, ne moreš pa imeti vseh ljudi vedno za norca. Morda spozna tudi Hitler še globoko modrost teh besed moža, kateremu ne seže niti do kolen.

Drejčeto va pot

E. K.

(Nadaljevanje)

Ej—oči je bistril bila Minka, videla na čelu mu oblak in dotlej neznan se čut je zbudil v njeni duši, topel in mehak; žal ji bilo šale je nedolžne kakor da je zatemnila zrak in zajela jo je silna želja, da prežene z adušljivi mrak.

A besed ni znala posladkati, ne razkrivati globin srca, kot da nežnost bila bi sramotna in ne smela priti bi na dan. Rajša se glasno je nasmejala: "Ali si možiček iz snega? Ali ti je vsaka šala tuja, žalec nagajivosti neznan?"

"Nisem ženskar," zamrmral je Drejče; "krive sodbe nihče ni vesel." —
"Drugi so, če sodba jim ugaja in pobahajo se še radi; marsikdo ponosno ti bo pesem o nešteti h ljubica h zapel in prisegal pri nebesih svetih, da ni vpletel vanjo nič laži." —

"Če so moške take baharije in če v njih iskati je modrost," —
Drejče se je praskal za ušesom — "jaz brez para menda sem bedak. Naj uživajo to slavo drugi, meni bi se zdela le norost in če kažejo takó junaštvo, pač nikoli jaz ne bom junak . . ."

Minki toplo bilo je pri srcu, okrog ust ji plaval je smehljaj. Bilo ji je kakor da je čula velik govor, lep, učen, močan in povedati mu je hotela, da mu rada vse verjame zdaj in da ga nič več ne bo dražila, a prijazna bo kot svetli dan.

Vračali so se v dvorano godci pa ni bilo treba več besed.
 Ko godala zopet so zapela in začela vabiti na ples,
 bilo jima je kot v bajnem kraju, kjer pretaka mleko se in med.
 Zavrtela sta se lahko, gladko, v srcih je obema gorel kres . . .

4.

Kakor če po dolgih mračnih dnevih, ko se zdi, da sonca sploh več ni
 žarek se prerije skoz oblake in naznani svetu, da je dan,
 ko svetloba zmaga nad mrakovi in nebo in dušo razjasni
 in odpirajo se cvetke luči in je kakor da se smeje plan,

posijal je v Drejčetovo žitje svetel žarek kakor božji dar
 in veselje zbudil, ki zaspalo v srcu mu je trdno kakor smrt;
 sive megle, težke, neprijazne se dotaknil čudežen je čar,
 zopet zdel se svet je sladkih upov, svetlih ciljev na stežaj odprt.

Naj narednik stresa svojo sitnost, naj pri vajah ves pekel besni,
 naj se dan zdi kot da je brez kraja—vse prenašati bo zdaj lahko;
 teden mine in nedelja pride in tedaj se čudež ponovi:
 Vse pozabljeno bo, ko pogled mu zopet sreča Minkino oko.

Lepe sanje zdaj je Drejče sanjal, kadar minil je dolžnosti dan . . .
 Bela hišica stoji na griču, skedenj, hlev, okrog pa cveten vrt,
 tam na strani pa se širi polje; zlata in zelena je ravan
 kot da zanjo bil nalašč izvezen dragoceni je prekrasni prt.

V zraku nad poljano so škrjanci; slavni pevci pojejo glasno . . .
 V hiši nekdo drugi milo poje, da poslušal bi vse žive dni,
 poje in priliva v oknu rožam, da se vsaka razcvetela bo
 in dišave bodo zrak blažile, da v graščini lepše ne diši.

Na deželi malo je zidovja, prost razgled očesu je odprt.
 Modro tamkaj je nebo visoko, a po noči zvezd blešči se roj,
 da poslušajo drobenje slavčka, ki skrovišče mu podal je vrt
 in da čujejo nad spalno izbo, da nemoten mir je in pokoj . . .

Dvoje bitij v njem je zdaj živelo, da oba sta bila eno le.
 Prvo je poznalo dan današnji, uro, ki jo pravkar bije zvon,
 slušalo povelja neizprosna, opravljalo nujne posle vse,
 spoštovalo to, kar mora biti in lomilo ni dolžnosti spon.

Drugo letalo na lahnih krilih je v daljave nerojenih dni;
 komaj da je štela kaj sedanjost, ki bo jutri pokopana že;
 želje izpolnjuje le bodočnost, za gorami vsak se cilj blešči,
 nada išče tam neznane kraje, sanje na poletu ji sledé . . .

(Dalje prihodnjič.)

Za gospodinje

Se en zajec

Zadnjič smo podali nekoliko navodil za divjačino, ki bo v nekaterih hišah še precej časa na dnevnem redu. Razume se, da je še mnogo drugih načinov za prirejanje te vrste mesnih jedi in v naslednjem najdejo naše kuharice drug recept za zajca, ki ni omejen le na par mesecev lovske sezone, kajti kakor divji, tako se lahko tudi domači zajec priredi na ta način.

Vzemi za to:

enega večjega zajca
dve kupici mleka
dve kupici vode
dva stroka zelene
eno čebulo
košček česna
pol žličice soli
četrť žličice popra
pol žličice muškata (mace)
žličico petršilja
žličico sladke paprike

za omako:

četrť funta masla
dve žlici moke
dve kupici mleka
kupico smetane
kozarec dobrega vina

Očisti zajca in odrigni ga z vlažnim prtičem. Potem ga zreži na primerne kose. Zmešaj mleko z vodo in zloži kose v lonc. Dodaj čebulo, zeleno, česen, muškati ter posoli in popoprjaj. Postavi na ogenj, da zavre in potem počasi kuhaj.

Medtem pripravi omako. Razpusti v kozici četrť funta masla, stresi vanj moko in mešaj, da lepo zarumeni. Dolj počasi mleko, smetano in vino in ves čas mešaj, da se ne naredi "cmoki."

Kadar je zajec dovolj mehak, zloži kose na velik krožnik, polj z omako in potresi s papriko in drobno seskljanim petršiljem.

Serviraj s cmoki, rezanci ali spagetiji.

Ta omaka se lahko porabi tudi za drugo meso in za perutnino.

Druga jabolčna torta

V septembrski številki smo podali navodilo za torto iz jabolčne kaše. Zanj je potrebno kondenzirano mleko in drobtine iz grahamovih piškotov. V naslednjem podajamo nekaj podobnega, a v nekem oziru bolj enostavnega, kar bo gotovo všeč vsem ljubiteljem jabolčnih tort. Tudi za to ni treba nič moke. Namesto tega se rabijo drobtine, najboljše mehke, to se pravi, iz ne prestarega kruha. Tudi ni treba iskati kondenziranega mleka, ki se ne dobi v vsaki prodajalni. Treba je za to torto

štiri žlice masla
dve kupici krušnih drobtin
dve kupici jabolčne kaše
tri jajca
tepene smetane po potrebi
četrť kupice sladkorja
četrť žličice soli
četrť kupice olupljenih orehov
par žlic finih drobtin

Raztopi maslo v kozici. Dodaj mehke drobtine in mešaj, da lepo zarumene. Stori to nad majhnim ognjem. Potem ohladi. Medtem stepi tri rumenjake z dvema žlicama sladkorja. Dodaj drobtinam jabolčno kašo in nato rume-

njake in premešaj. Nato stepi beljake, ki jih osoliš in ko imaš ta sneg, ga rahlo primešaj, obenem z zrezanimi orehi. Dobro namaži tortin model in potresi dno in strani s finimi, to se pravi, trdimi in presejanimi drobtinami. Tega testa je dovolj za devet palcev velik model, če tega nimaš pri roki, je pa tudi devetpalčevski pajni krožnik dober. Stresi testo v tako pripravljeni model in peci v zmerni pečici—250 st. F. eno do poldrugo ure. Kadar je torta pečena, jo ohladi in pokrij s tepeno smetano.

Nadev za perutnino

Za praznike prihaja perutnina skoraj povsod na spored in za gosi, purane, kopune itd. je skoraj neizogiben nadev. Marsikdo ima nadev skoraj rajši kot pečenko samo. Ker se ta lahko naredi na razne načine, podajamo tukaj recept za nadev iz krušnih kock, ki ne dela nobenih sitnosti. Koliko je treba kruha in drugih sestavin, je seveda odvisno od velikosti živali, za katero se dela nadev. Naslednja množina je zadostna za deset do dvanaest funtov težkega purana; če je žival večja ali manjša, se vsa množina primeroma zviša ali zniža.

Če skorja ni prav mehka, jo odreži od kruha in potem ga zreži na ne prevelike kocke in posuši, bodisi čez noč, ali pa, če za to ni časa, v zelo zmerni pečici, tako da imaš, kadar je osušeno za tri do štiri poliče (kvorte) kock. Razen tega potrebuješ

tri do štiri zrezane čebule
tri žličice kadulje (sage, po domače "žabelj")
tri žličice timijana (thyme)
eno kupico masla ali rastlinske masti
tri žličice soli
žličico in pol popra
nekoliko sesekljanega petršilja

Raztopi maslo in ocvri v njem zrezano čebulo, toliko, da zarumeni. Polj s tem krušne kocke v skledi, dodaj vse ostalo in dobro zmešaj z rokami.

Če imaš rada kostanj, ga lahko rabiš v tem nadevu, seveda mehko skuhanega. Zdrobi ga z vilicami, preden ga primešaš, ali pa ga dodaj le zrezanega. Nekateri pa dajejo ostrige v tak nadev. Vse to je kajpada odvisno od okusa.

Brusnice.

S perutnino, zlasti s puranom kaj radi servirajo brusnice (cranberries). Za izpremembo se te lahko naredi z ananasom (pineapple). Vzemi za to

dve kupici sladkorja
eno in četrť kupice vode
funt brusnic
eno kupico zdrobljenega ananasa (crushed pineapple)

Stresi sladkor v vodo in pusti, da vre pet minut v kozici. Dodaj brusnice in ananas, daj da zavre in nato pusti, da vre pet minut, ne da bi mešala. Potem pusti v kozici, da se ohladi. Tedaj lahko vliješ v steklenice in shraniš v ledenici.

Neronove gosli. V nekaterih zgodovinskih knjigah se še vedno čita, da je rimski cesar Nero godel na gosli, ko je godel Rim, ki ga je baje sam zažgal in je potem obdolžil kristjane požiga. To je vsekakor moral biti čudež, kajti v Neronovih časih so bile gosli še popolnoma neznane.

Dijamanti so v ceni zelo poskočili in dragotinarji se vesele. Vzrok nenavadno povečane važnosti dijamantov je vojna. Potrebni so pri izdelavanju velikih topov, letal in mnogih drugih vojnih sredstev, katerim je potrebna dovršena preciznost. Najtršega jekla, na primer, ki se rabi za moderne velike topove ne prereže nobena druga stvar kot dijamant. Med drugim se rabi ta dragi kamen za zobe okroglih žag, od katerih vsaka stane celo premoženje. Na drugi strani se taka žaga nikdar ne obrabi in bo čez dva tisoč let enako dobra kot sedaj. Na tem polju je Anglija neprimerno močnejša

od Nemčije. Prva kontrolira 95 odstotkov dijamantnega trga in ima v svojih kolonijah največja dijamantna polja. Do napada na Nizozemsko je imela ta dežela največji dijamantni trg, toda preden so mogli Nemci zaseči to blago, je bilo prepeljano v London, kamor je pobegnilo tudi okrog tisoč dijamantnih delavcev in večina trgovcev.

V *Montrealu* sta dva Kanadčana govorila o letalstvu. V teku razgovora je eden vprašal drugega: "Kdo je že bil tisti, ki je poletel v napačno smer, Corrigan ali Lindbergh?"

KOLIKO STORITE ZA CANKARJEV GLASNIK?

Če ste res napredni, pokažite to tudi z dejanjem. Cankarjev glasnik je napredna delavska kulturna revija za leposlovje in pouk. Priporočite svojemu prijatelju ali znancu, da si jo naroči. Za obstoj in napredek izobraževalnega časopisa je potrebno sodelovanje vseh, ki so za napredek!

Cankarjev glasnik potrebuje zastopnikov, posebno še izven Clevelanda. Priglasite se! Pišite upravništvu, ki bo rade volje dalo vsa pojasnila. Naslov: 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio.

NAROČILNA NAKAZNICA NA CANKARJEV GLASNIK

IME: _____ NASLOV: _____

Zastopnik: _____ Plačal \$ _____ c _____ Dne _____ 19 _____

Vabilo k 22. obletnici smrti pisatelja Ivana Cankarja CANKARJEVA USTANOVA

vprizori

"Rdeče rože"

Socijalna drama v 4 dejanjih

Spisal Ivan Moškric

V NEDELJO 22. DECEMBRA, 1940

ob 3. uri popoldne v Slovenskem narodnem domu na St. Clair Ave.
REZERVIRAJTE SI TA DAN!

Čestitke Cankarjevemu glasniku in iskren pozdrav našim odjemalcem

JOHN MIHELICH

1170 East 74th Street

Cleveland, Ohio